



...  
ω οη λα γευδον λαυ αοιδοι

Lutherus:

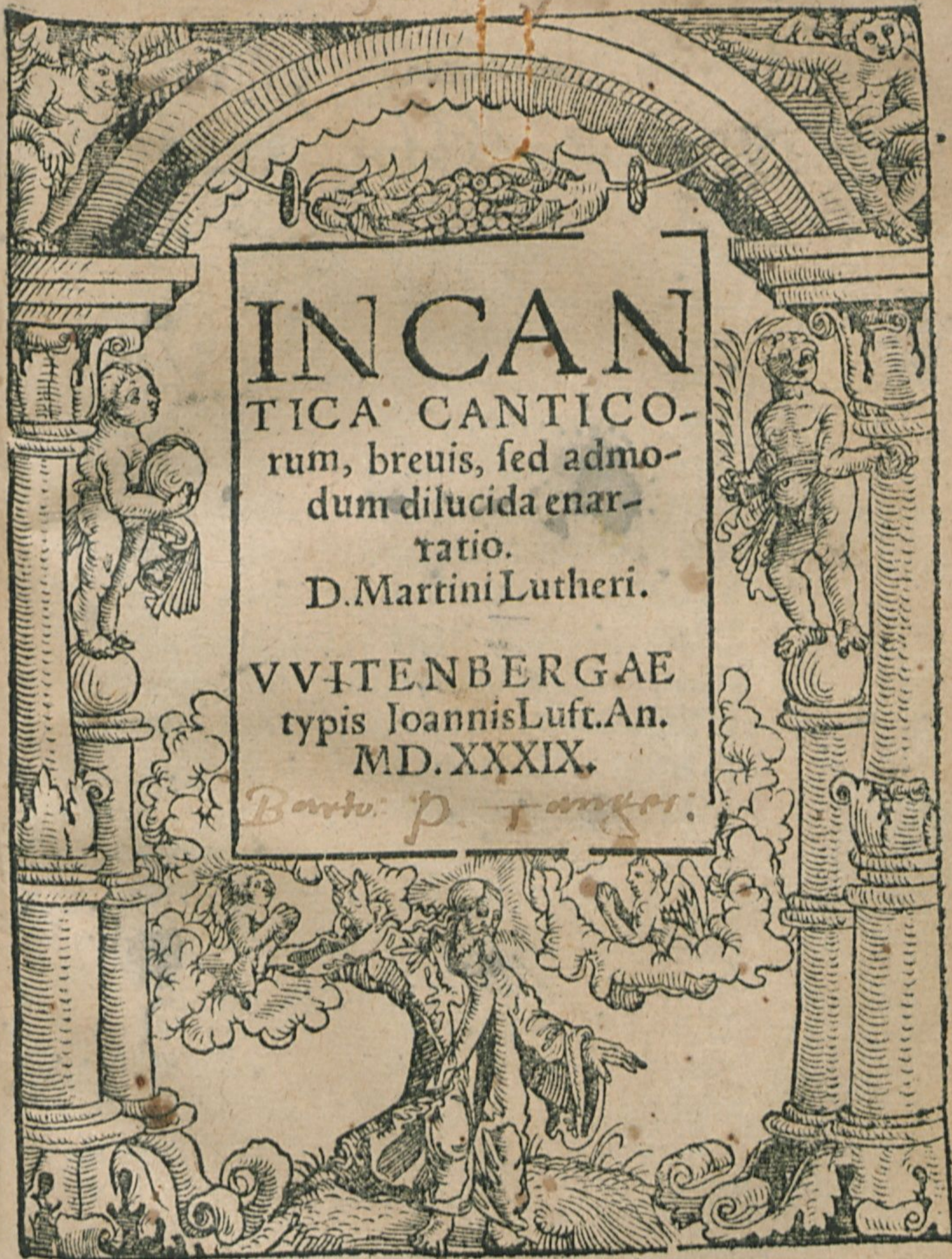
lectio ipsi syrach est etc,  
sanz ex profano et enarratio  
sanctorum legis Dei et Saluatoris  
qui sub solo fidei Evangelio  
non est maxime sapientia  
Est et nihil carnis rursus  
omnis. Choro unumque  
pys h. e. sanis et iunioribus  
inibus virginibus et adolescentibus.

B. p. T.

Dignitas et ipsi nulli haec q morbe intima  
Sunt unumque plus per se tu  
Et sic non igitur cum fiam, uti p. m. h.  
Hae ubi hinc clausura non vult deus  
Sed quae fallaxi claudis per se hinc  
Quibus hinc. Et in q. vult p.  
1554. Junij 4.



*Compendium eiusdem in omni scriptura  
nob. utro saluti op. no. etas 2*



# INCAN

TICA CANTICO-  
rum, brevis, sed admo-  
dum dilucida enar-  
ratio.

D. Martini Lutheri.

VVITENBERGAE  
typis Ioannis Luft. An.  
MD. XXXIX.

*Barto. p. Tanager.*

*a. q. v. d. a chro nato*

*a. fol 4798.*



Q. M.

Canticum comitum. ist in  
das stromen Büchlein. sod  
venera. In ist es in die anlage  
In collatio imperator. qu  
moris filij. In ist es in die anlage

PRAEFATIO. D. MARTINI LV  
Lieri in Cantica Cantico.



**I**N hoc Canticum Re-  
gis Salomonis multi-  
uarias, easq; intempe-  
stiuas & prodigiosas  
interpretationes com-  
menti sunt. Verū utq;  
simplicissimus & ger-  
manus huius Libri sensus queratur, exi-  
stimo esse eiusmodi Canticū, in quo Salo-  
mō laudibus deum celebret, eiq; pro con-  
stituto & confirmato diuinitus regno ac  
Politia sua gratias agat, & oret pro eius-  
dem regni sui conseruatione & propa-  
gatione, simulq; consoletur incolas & ci-  
ues eiusdem regni, ut in tentationibus &  
rebus aduersis bono animo sint, & Deo  
confidant, qui defendere & liberare per-  
petuo soleat suos, ad se clamantes & c.

Quemadmodum autem Moses Ex-  
odi. 15. Canticū suum de illo opere, quod  
tum fiebat in mari rubro, composuit, &  
omnia Cantica, quæ in sacris literis ex-  
tant, ad suorum temporum historias di-  
recta sunt, quale est Canti. Diborę Iud. 5.

A

Item

## PRAEFATIO.

Item Hannæ. 1. Reg. 2. & pleraq; alia, Et maior etiam pars Psalmorum, exceptis illis, qui Prophetias de Christo continent. Ita haud dubie & Salomon Canticum illud scripsit, de Regno & Politia sua, quod, benignitate Dei, in pulcherrima ac latissima pace, ac summa tranquillitate administravit. Sicut ista omnia ex ipso textu patebunt.

Porro cum omne Regnum, Principatus seu Politia, uerbum & uerum cultum Dei habens, multa incommoda cogatur ferre, hoc est, ludibrium & abominatio esse toti mundo, in medio hostium uersari, ac singulis horis, uelut ovis matationi destinata, mortem expectare, merito tale Regnum seu Politia, populus Dei uocatur, omniq; iure potest hoc Canticum & Politiam Salomonis, uelut exemplum, sibi proponere, & ad eundem modum Deum laudare, in Deo gloriari, letari, ac misericordiam & potentiam eius diuinam, qua tuetur suos contra diaboli insidias & mundi tyrannidem admirari, & prædicare.

Quemadmodum enim Psalmis Dauidis

D. MART. LVTH.

uidis & Prophetarum scriptis utimur, uelut exemplis, etiam si non simus Dauid nec Propheta, Quia uero cum ipsis eadem & communia bona, hoc est, idem uerbum, spiritum, fidem, beatitudinem, habemus, eadem pericula & afflictiones propter uerbum Dei sustinemus, merito etiam uoces & sermones ipsorum nobis usurpamus, laudantes & canentes, sicut ipsi laudauerunt & cecinerunt. Sic quaelibet Politia, in qua est Ecclesia, & Princeps pius, potest hoc Cantico Salomonis non aliter uti, ac si de sua ditione seu politia composita esset.

Atque hoc modo fit ex isto Cantico Canticorum, quod Salomon de sua Politia tantum cecinit, communis quaedam cantio, pro omnibus Politis, quæ sunt Populus Dei, hoc est, quæ uerbum Dei habent & reuerenter colunt & agnoscunt, ac uere credunt potestatem Magistratum à Deo constitutam & ordinatam esse, per quam conferuet Deus pacem, iusticiam & disciplinam, fontes puniat, innocentes defendat &c. Pro his tantis beneficijs Deum cum gratiarum

A ; actione

## PRÆFATIO

actione laudant & prædicant.

Deinde pñ magistratus & Politicę, non ponunt spem aut fiduciam ullam in opibus, potentia, sapientia, & alijs humanis præsidijs, quæ nec firma nec diuturna sunt, sed consolantur, admonent, & exuscitant sese, ut in omnibus afflictionibus & periculis ad Deum confugiant, eiq; confidant, tanquam uero & unico auxiliatori & saluatori, qui nunquam deserit populum suum, persecutionem patientem, propter nomen & uerbum suum. Nam certum est, populum pietati studiosum, & amantem uerbi, semper obnoxium esse multis malis, quibus à diabolo & mundo premitur.

Hincq; appellatur hæc Cantio, Canticum Canticorum, quia de rebus summis ac maximis agit, nempe de Magistratibus, diuinitus ordinatis, seu de populo Dei. Non de priuata aliqua Historia, sicut aliæ Cantiones in sacris literis, sed de toto ac durabili aliquo regno, seu populo, in quo Deus assidue multa & ingentia miracula edit, ac potentiam suam ostendit, conseruando & tuendo illum,  
aduer



D. MART. LVTH.

aduersus omnes insultus diaboli & mundi.

Adhæc canit de his tantis rebus non uulgaribus uerbis, quibus uulgo utuntur homines, sed magnificis & figuratis uerbis illustrat & exornat res suas, ita ut uulgus eas audiens, intelligat longe diuersum quiddam agi. Sicut enim Reges & Principes solent, meditantur & canunt amatoria carmina, quæ uulgus accipit de Sponsa aut amica cantata, cum tamen politiæ & populi sui statum his depingant. Quemadmodum Theuer danck fecit, qui Maximiliano Sponsam Erentreich coniungit. Aut si de uenationibus loquuntur, significare uolunt hoc sermone, hostem fusum ac fugatum, ac se uictoria potitos esse. Ut cum dicunt, Aper est confossus Fera capta, & id genus alia.

Ad eundem modum fecit Salomon in hoc suo Cantico, utitur magnificis & Rege tanto dignis uerbis, in rebus suis describendis,

Const

## PRAEFATIO.

Constituit Deum Sponsum, & popu-  
lum suum Sponsam, atq; ita canit, quan-  
topere Deus populum illum diligit,  
quot & quantis beneficijs eum afficiat &  
cumulet. Deniq; ea benignitate & cle-  
mentia eundem complectatur ac foueat  
qua nullus unquam Sponsum Sponsam  
suam complexus est ac fouit. Orditur ita  
que ac loquitur in persona totius popu-  
li, uelut Sponsa Dei.

Osculatur me.

*In hoc libro obscuri  
mens q. sponsus  
populus q. sponsa*

# IN CANTI-

## CA CANTICORVM

breuis & admodum diluci-

da enarratio, D. Mar-

tini Lutheri.



### V N C L I

brum suscepimus  
enarrandum, Non  
studio ostentandæ  
eruditionis, Sicut  
quidam qui omnem  
operam ponunt in  
obscuris libris,  
quod scilicet & ad

laudem ingenij faciat, ausum esse ea at-  
tingere, quæ alij propter obscuritatem  
fugiunt, & in obscuris cuiuslibet liberum sit  
diuinare ac speculationibus, seu proprijs  
cogitationibus, indulgere, Sed ut repul-  
sis ineptis opinionibus, quibus hætenus li-  
bellus hic obscuratus est, aliam commo-  
diorem sententiam ostēderemus, utilem  
ad uitam & ad beneficia Dei recte inspi-  
cienda.

B

Scimus

## PRAEFATIO.

*Finis Scri-  
pturae,  
etc.* Scimus. n. hunc totius scripturae esse fi-  
nem, ut doceat, arguat, emendet, ac ad iu-  
sticiam instituat, ut perfectus sit homo Dei  
ad omne opus bonum, Sicut Paulus dicit  
2. Tim. 3. Hunc finem, qui non respiciunt,  
etsi opinionem eruditionis diuinationib.  
suis, apud imperitos comparant, Tamen  
uerum succum Scripturae non norunt.  
Nec dissimilis ea eruditio est, corporibus  
que hydrope infecta sunt, Ea tumore im-  
modico inflata, speciem succi habet, sed  
qui totus corruptus & uiciosus est. Quare  
nos referimus inter enarrandum cogita-  
tiones nostras eo, ut hic quoque liber, tum  
doctrina ad uitam utili, tum consolatio-  
nibus nos erudiat.

Neque enim unquam assentiemur ijs,  
qui putant esse amatorium Carmen, de  
filia Pharaonis a Salomone adamata.  
Neque hoc placet, ut exponamus de con-  
iunctione Dei & Synagoga. Aut sicut Tro-  
pologistae, de anima fidei. Ex his enim  
sententijs, quid quaeso fructus potest per-  
cipi? Etsi igitur in tanta Scriptorum ua-  
rietate hic liber adhuc in obscuro sit po-  
fitus,

## PRAEFATIO.

fitus, Nos tamen insistentes nouam uiam à summa sententiæ non aberrabimus, et si alicubi fortasse in partib. errare possumus. Mea igitur sententia hæc est.

Extant tres libri Salomonis in scriptura sancta. Primus, Prouerbiorum, maxima ex parte est Oeconomicus, & communia uitæ huius ac morum præcepta proponit, Non eo modo quo gentilium Philosophi, Sed ubiq; aspersa grauiore doctrina de fide & timore Dei, quam Gentes non uiderunt.

Libri Salomonis tres.

1.

Secundus liber, Ecclesiastes, est politicus, qui non in genere solum omnes, sed Magistratum maxime docet, ut scilicet timeat Deum is, qui alijs præest, & strenue faciat ea quæ præ manibus sunt, neq; se uel rei difficultate, uel ingratitude hominum frangi sinat, quo minus suum officium faciat.

2.

Tertius est presens liber, qui inscribitur Canticum canticorum, Is proprie ad Ecclesiasten pertinet. Est, n. Encomium po  
B a litia,

3.

## PRAEFATIO.

litie, quę temporib. Salomonis in pulcher-  
rima pace floruit. Quemadmodum. n.  
in sacra scriptura qui scripserunt cantica,  
de reb. à se gestis ea scripserunt. Sic Salo-  
mō per hoc poema nobis suam politian  
commendat, & quasi Encomium pacis &  
presentis status reip. instituit, In quo gra-  
cias Deo agit, pro summo illo beneficio,  
pro externa pace. In aliorum exem-  
plum, ut ipsi quoq; sic discant Deo  
gracias agere, agnoscere bene-  
ficia summa, Et orare, si  
quid minus recte in im-  
perio acciderit, ut  
corrigatur.



## CANTICVM

CANTI  
CVM CANTICO  
RVM.

**H**ABET AVTEM NOMEN  
uel à materia, quod de maximo  
omnium humanorum operum,  
de Politia scilicet agat, uel à Phrasi, quod  
grandi orationis genere sit scriptum. Est  
enim omnino figuratum poema, Figuræ  
autem grandem orationem efficiunt.

Osculatur me.

Loquitur pro more illius populi.  
Apud nos minus honesta oscula habentur. Sunt autem oscula amoris & fauoris signa. Sic igitur dicit, Osculatur me Deus. i. fauet huic politia, osculatur eam, omni genere beneficiorum & amoris eam prosequitur.

*Laudat  
Politian  
suam,  
quod  
habeat  
uerbum  
Dei.*

Est autem hæc fidei uox, pronun-  
ciare regnum, quod in speciem uarie af-  
fligebatur, Deo curæ esse, à Deo amari,  
B 3 diligere.

ANNOTAT. IN CANT.

diligi. In specie non apparet, quod osculetur Synagogam, sed quod laceret potius & abhominetur. Quod autem addit.

Osculo oris sui.

Significat, quod Deus hunc populum suo uerbo dignetur. Atq; hic quidem thesaurus ille est, qui merito primus in politia iactatur, sine quo Politia consistere diutius non potest. Iactat hoc donum huius populi Paulus quoq; in Romanis Cap. 3. Sunt illis credita oracula Dei. Item Psal. 147. Qui annunciat uerbum suum Iacob 2<sup>o</sup> c. Nō fecit taliter omni Nationi. Verbum enim est, quod pios ab impijs discernit. Per uerbum quoq; fit, ut sentiamus omnia quæ habemus, siue in Politia, siue in Oeconomia, esse dona Dei, & mera diuinę uoluntatis & fauoris erga nos signa. Reliqui licet abundant omnibus bonis, non tamen ea dona Dei esse intelligunt. Non igitur potest fieri, quin ijs in suam perniciem abutantur.

*Precipu  
us Politia  
thesaurus  
uerbum,  
etc.*

*uerbum quid  
sit in eo  
psalmo ex  
phur*

Tua ubera



CANTIC. MART. LVTH.

Tua ubera iucundiora sunt  
uino.

*De Arina e  
filiis omni  
by unius. iis  
lupis uerb.*

Vbera pertinent ad doctrinam, qua  
aluntur animi, ut fiat perfectus homo ad  
omne opus bonum. Eam comparat ui-  
no, cui sacra scriptura tribuit, quod letifi-  
cet cor. Ponitur igitur per metaphoram  
uinum, pro omnib. mundi delicijs & uo-  
luptatibus.

*Vinum.  
psal. 104*

Et est hæc quasi excellentis fidei uox,  
quod dicit, Ego præfero uerbum tuum  
omnib. mundi uoluptatibus. Sunt enim  
omnia referenda ad uerbum.

*i. Syraci.  
verbum Dñi  
fons & sapien-  
tia.*

Nomen enim tuum oleum ef-  
fufum est.

Sunt ualde significantes figuræ & in-  
signes. Nomen tuum. i. cognitio tui est si-  
cut oleum, Nam fundit odorem gratum,  
& per uerbum latius spargitur. Neq; est  
hoc beneficiũ uerbi in angulo, sed inuul-  
gatur per totam meam ditionem, & spar-  
git odorem in uicinos quoq; populos, si-  
cut unguentum effufum.

*FRUCTUS EXO: 5  
que Nomen  
non non  
reuelant  
i. cognitione  
mag. gloriam*

B 4 Vt

ANNOTAT. IN CANTI.

Vt odorentur optima balsama  
tua.

Id est, ubi uerbum tuum est, Ibi sentiuntur beneficia tua. Pij .n. sciunt per uerbum, quod donis Dei fruantur & abundant. Quod si ea auferantur, sciunt se tentari à Deo, & patienter crucem ferunt.

Ideo Virgines te diligunt.

*Ebraico tropo appellantur Ciuitates matres & filia.* Est Ebraismus, quod Ciuitates appellantur matres & filia. Virginem autem Hierusalem uocat. Est igitur sententia, Per uerbum tuum fit, ut his tantis beneficijs allekti te diligant & ament, qui hinc inde in meo regno pñ homines sunt

Haftenus commendauit Politiam suam, propterea quod uerbum Dei habeat. Impie igitur a multis nunc externum uerbum contemnitur, qui Spiritum iactant, citra uerbum uocale, per diabolicas reuelationes, Et tamen nec quid spiritus, nec quid uerbum fit, norunt.

Trahe

CANTIC. MART. LVTH.

Trahe me post te.

Scire & posse duo sunt. Quando igitur uerbum habemus, non statim possumus illud sequi, sed retrahunt a uerbo caro nostra, mundus & Satan, subijcit igitur iam orationem. Dediti uerbum, pro quo tibi gratias ago, Nunc fac ut etiam faciamus, quæ uerbum docet, & sequamur id in uita nostra. Oratio.

Nullum est uitæ genus, quod non sua incommoda habeat. Duc uxorem, statim uidebis malorum pelagus, inuenies quæ in uxore, quæ in liberis displiceant. Cura quoque uentris exercebit te. Sic qui in imperio sunt, plurima mala sentiunt, nusquam enim Satan cessat. Sola igitur oratio restat, qua difficultates & scopulos illos, in quos impingimus, superemus. Deus enim ideo nos tentat his malis, ut ostendatur gloria uerbi, & magnificetur uirtus diuina in infirmitate, in bono. Alioqui non erat locus ostendendæ gloriæ & misericordiæ suæ. Deus tentat nos in bono num nostrum.

B s

Et

ANNOTAT, IN CANTI.

Et curremus.

Est Emphaticum, Non dicit ambulabimus, sed curremus. Si tu afflaueris spiritu tuo, libenter agam principem, doctorem, maritum, discipulum &c. Si non afflaueris, nihil quisquam, quantumuis magno studio & cura, promouebit, praesertim in Politia. Sicut uidemus summorum hominum sapientia euersas, non adiutas, florentissimas Respu. esse.

Rex introduxit me in conclauem suam.

Oratio=  
nem sequi  
tur exau  
ditio.

Alludit ad mores sponsi & sponsae, & figurate ostendit exauditam Orationem esse. Significat enim summam beneuolentiam Dei erga nos. Deus, inquit, in illis malis, quae in Rep. sentio, consolatur me, ostendit se uolentem & fauentem. Sicut cum sponsus sponsam in conclauem ducit, non facit illud odio sponsae.

Sic exprimit summum illum affectum, quem Deus erga orantes habet, quod exaudiat,

CANTIC. MART. LVTH,

audiat, consoletur, foueat, augeat donis  
& uirtutibus suis, ut unusquisq; commo-  
dius suum officium facere possit.

Nunc exultabimus & lætabi-  
mur in te.

Exauditam orationem sequitur gra-  
tiarum actio. Exultabo iam, quod non  
deferis me, sed suscipis me in misericor-  
dijs tuis.

Exaudi-  
tionem  
sequitur  
gratia-  
rū actio.

Est Emphaticum, quod dicit, in te. Q.  
d. Extra tuum solatium & auxilium ni-  
hil sentitur, nisi labores, molestiæ, impa-  
tientia, mœrores, luctus &c.

Memores uberum tuorum  
plus quam uini.

Pertinet ad gratiarum actionem, Id  
est, Erimus grati, commemorabimus me-  
moriam tuam, quam nos ames, Siqui-  
dem ubera tua nobis donas. Memoria n. si Memoria  
gnificat, prædicare, laudare, agere gratias ria.  
Vinum

ANNOTAT. IN CANTI.

Vinum, sicut supra, uocat omnia corporalia & carnalia gaudia.

Recti diligunt te.

Curui, qui in suum commodum sunt flexi, sic uolunt uiuere, ut nulla incommoda sentiant. Si quæ autem incidunt, offenduntur & murmurant cum summa impatientia.

Contra, recti cum sentiunt difficultates & incommoda, patienter ea ferunt, & orant. Liberati igitur agnoscunt summam Dei erga se beneuolentiam & amorem, Sicq; impensius amant Deum.

Iam igitur Salomon instituit concionem, ad docendos curuos illos, ut eodem modo ipsi quoq; discant præsentia mala superare, ferendo scilicet & orando. Sic enim solent tentati & exauditi, alios quoq; docent & instituunt, ut Psal. testatur 116. Credidi, propter quod locutus sum,

DE

CANTI. MART. LVTH.  
DE PROCESSV ET  
ordine totius Libri.

Porro hic ordo & processus huius Cantici est, Quod alternat consolationes, querimonias, orationes, item exhortationes. Sicut enim in Rep. legibus instituta agitur, Imo sicut hæc uita nostra uiuitur, Sic etiam ipse in hoc Libro agit, & ideam quandam Reip. & communis uitæ proponit, ubi afflictionem consolatio, consolationem alia afflictio per uices, sicut nox diem, sequitur. Sic in rebus pub. semper nouæ procellæ, noui motus & terrores incidunt, quibus discussis, non datur diutius quies, Sed aliæ statim turbæ & calamitates sequuntur. Qui uersantur in Rebuspub. testes huius rei erunt.

Sic Dauidem principio excipiebat defectio populi, Vix compositum illud malum erat, & ecce aliud tanto grauius, quanto minus expectabatur, incidit. Dilectissimus filius Absalom infesta arma contra patrem mouet. Nec satis fuit pepulisse pa  
lisse pa

ANNOTAT. IN CANT.

Resp.

lisse patrem regno, regias Concubinas & Vxores quoq; patris constuprat. Sic resp. est ceu periculosa in procellosa mari nauigatio.

Quare Salomon subinde consolationes & exhortationes repetit ad animandos praesidium animos, Ne tantis difficultatibus fracti resiliant aut desperent, Sed discant ad hunc modum oratione se erigere, & sperare salutem. Quae ubi contigerit, rursus sic parandus est animus, ne secuturis malis succumbat. Quemadmodum enim iuga montium ualles, & noctem dies, Sic perpetuis uicibus afflictionem liberatio, liberationem rursus aliud malum excipit. Quem Canonem si quis obseruauerit, is bonam partem huius libri intelligit. Post, si quis id quoq; uolet, nullus labor est Allegorias comminisci.

Canon  
obseruan  
dus &c.

Nigra sum, sed desiderabilis, filiae Hierusalem.

Monui antea, instituere eum post gratiarum actionem Concionem.

Filiae



CANTIC. MART. LVTH,

18 Filia Hierufalem.

Id est, uos Politia & circumiacentia oppida, nolite offendi, si minus omnia succedant.

Sum nigra.

Quanquam sim politia, diuinitus instituta & ornata uerbo Dei, Tamen in speciem miserrima esse uideor, Nusquam succedit, paucis sunt, qui pacem publicam ament & tueantur. Videor non Politia, sed quaedam seditiosorum hominum coluuius esse. Nolite hac forma offendi. Fugite oculos non in nigredinē, sed in osculum quod mihi Deus offert, & tum uidebitis me formosam & amabilem esse. Quanquam enim foris uarie sim uexata, Tamen propter uerbum & fidem sum desiderabilis.

Sic Ecclesia quoque in speciem non desiderabilis, sed lacerata esse uidetur, & mihi in specie fere afflicta, omniumque opprobrijs exposita. Est autem ea consolatio nostra, quod nostra salus in uerbo & in fide, non in externa specie, est sita.

Sicut

ANNOTAT. IN CANTI.

Sicut tabernacula Kedar, &  
sicut tabernacula Salomonis.

Tabernacula Kedar, id est, Arabum,  
sunt uilia & deformia. Contra taberna-  
cula Salomonis, sunt regia & pulcherri-  
ma.

Puto igitur sic sententiam distribu-  
endam, Nigra sum, sicut tabernacula  
Kedar. Videor esse ceu multitudo quæ-  
dam Arabum, qui nullam Politiam ha-  
bent. Multi. n. sunt in populo meo qui nō  
credant uerbo. Multi quoq; qui magistra-  
tui non obsequantur. Apparet igitur con-  
fusi potius hominum, quam beneinstru-  
cta Politia esse. Sed nihilominus sum de-  
siderabilis, sicut tabernacula Salomonis.  
Si quis internam speciem consideret, ui-  
debit tamen multos in illa Politia pios  
homines, qui obediunt & sunt bona ac  
fidelia politix membra &c.

Nolite me considerare, quod  
fusca sum.

Pergi

CANTIC. MART. LVTH.

Pergit exhortari contra scandala, ac  
monet, Noli me ea parte intueri, qua  
sum deformis. Sed fige oculos in formam  
& uenustatem meam, contemplare uir-  
tutes, non uicia mea.

Porro qui hoc nouit, ille demum  
se omnium maximam artem didicisse &  
nosse sciat. Sic enim sumus nati, ut plus  
uno aliquo uicio moueamur, quam re-  
liquis uirtutibus omnibus. Sic hodie qui  
sapientissimi in mundo iudicantur, offen-  
duntur multis malis, quæ præter meri-  
tum, euangelio imputant. Rursus quantà  
bona Euangelij beneficio, tum priuatim  
in hominum animis & consciencijs, tum  
publice in politia & œconomia acceperi-  
mus, nemo uel paucissimi estimant. Quod  
enim queso uitæ genus fuit ante Euangelij  
reuelationem, de quo uere potuerint iudi-  
care homines? Non maritus, non uxor,  
non liberi, non magistratus, non ciues,  
non serui, non ancillæ, norant se in tali  
uitæ genere constitutos, quod deo proba-  
retur. Ideo ad monachorum opera con-  
fugiebant omnes.

Similiter ante datam Euangelij lu-  
cem

*Quæ bō  
na per E  
uangelij  
contige-  
runt no-  
bis &c.*

C

cem

## ANNOTAT. IN CANTI.

*Status re-  
rum ante  
reuelatū  
Evange.* cem quæ nam ars recte est tradita? Cuius  
artis usus recte ostensus aut cognitus  
fuit? clarū id est in puerilibus disciplinis.  
Nec grammaticæ, neq; dialecticæ, nec  
rhetoricæ usus patebat, tantum aberat,  
ut recte doceri possent. Quod si hæc in  
leuibus his artibus acciderunt, quanto  
magis acciderunt in grauioribus artibus,  
De Theologia res ipsa loquitur, Iuris pro-  
fessores, etsi artem, & artis usum quasi  
nosset, tamen quod omnium pestilen-  
tissimum erat, paucissimi credebant se in  
tali uitæ genere esse, quod deo probare-  
tur. Idem de Medicis licet dicere.

Hæc tanta incommoda nemo tum  
cōsiderabat. Nunc presentium bonorum  
obliti, in mala tantum respiciunt ingra-  
tissimi homines. Meretur autem sum-  
ma hæc ingratitude, ne tantorum bo-  
norum aspectu frui possimus. Sicut scri-  
ptum est, Non uidebit impius gloriam  
dei. Pij autem & tanta beneficia dei ui-  
dent, & grati pro ijs sunt.

Porro debet hic Canon etiam in  
priuata uita diligentissime obseruari, Si  
quis

CANTIC. MART. LVTH.

quis nigredinem ex oculis seponat, uidebit mundum repletum misericordia diuina. Sicut est in Psal. 107. Quis sapiens & custodiet hæc, & misericordias domini intelliget. Sic in quotidiana hominum conuersatione uidebis nullum hominem tam esse malum, quin multas & innumerabiles dotes habeat.

Mundus  
miseri-  
cordia  
Dei ple-  
nus.

Assuefaciendus igitur est animus, ut magis uirtutes in singulis admiretur, quam uicij, si qua sunt, offendatur. Habet aliquis uicia, habet idem suas quoque uirtutes necesse est, Neque enim omnibus instrumentis quæ à natura accepit, abuti potest. Profuerit autem illa ratio ad conseruandam cordis pacem. Si enim in uicia tantum & incommoda, quæ quotidie incidunt, oculos figas, necesse est animum impatientia & odio tentari. Cum igitur illa mala, & res illæ mutari non possint, muteris tu, & aliam induas opinionem, & retine liberum animum dissimulatis presentibus incommodis. Sicut monet optima illa sententia, qua in Ecclesiaste sæpe usi sumus, Mitte uadere

C. sicut

ANNOTAT. IN CANTI.

sicut uadit, quando uult uadere sicut uadit. Præsentia autem commoda & beneficia tot tantaq; sunt, ut pius homo facile præ illis malorum obliuiscatur.

Quia decolorauit me sol.

**Sol** Sol significat tribulationem, Sicut indicat Christus in parabola de semine, per solem adusto. Item in Psalm. 121. Per diem sol non uret te, neq; luna per noctem.

**Verbum sequitur crux.** Dicit igitur, nunc quæso ulla nigredine ne offendimini, nolite mihi eam imputare, Sol me denigrauit. Q. d. Ubi-  
cunq; est uerbum & diuina ordinatio, ubicunq; aliqua politia est forma, ibi sol ueniet & afferet nigredinem. Hoc est, diabolus se opponet, ut uideatur illud uerbum, illa politia prorsus defectura. Sed nolite offendi, non præualebit Satan.

Matris meæ filij mihi succensent.

Sic debet in politia agi, ut non solum

CANTIC. MART. LVTH.

lum multæ tribulationes sint, Sed ut eti-  
am Filij insaniant contra Matrem, hoc  
est, politiam, contra mandatum & uer-  
bum Dei. Qui igitur in imperio est, sciat  
se constitutum super seditiosos ciues, qui-  
bus nihil deest, nisi occasio commoda  
mouendæ seditiois, Vt qui debebant in  
administratione esse auxilio, illi hoc uni-  
cum agunt, quomodo eam euertant &  
diripiant. Experti sunt hoc Dauid, Ro-  
mani, Et hodie credo hanc unicam om-  
nium bonorum Principum esse quere-  
lam.

Vox bo-  
norum  
Princi-  
pum

Posita sum custos super uineas.  
Verum uineam meam quam ha-  
bebam, non custodiui.

Est grauis querimonia. Fatetur se  
ius, potestatem, nomen regis, habere,  
Sed executio penes alios est, inquit. Vi-  
nea est populus. Super istum populum  
ego sum constitutus rex & princeps. Quid  
facio? Vineam meam non custodiui.

Vinea.

Sic aperte fatetur, non posse humano  
confilio

C 3

confilio

## ANNOT. IN CANTICA

*Humano consilio resp. non reguntur* consilio resp. teneri, Sed longe minorem esse omnē humanam sapientiam, quam quæ ad tantam rem sustinendam sufficiat. Ratio in promptu est, Sint quantumvis boni, pñ, sapientes Principes, non tamen mederi omnibus uitijs possunt. Tanta mundi est malitia, Et illi ipsi qui in uinea sunt, se opponunt & resistunt, ac nolunt regi.

Quid igitur faciendum est? Num ob tantas difficultates & molestias resp. deserendæ? Non. Sed quantum potest, debet illa nigredo ab oculis remoueri, & occupari animus meditatione beneficiorum Dei, quæ in uerbo promittit & exhibet quoq;. Deinde exemplo huius Regis, ad orationem confugiendum est.

Indica mihi tu, quem diligit anima mea.

Hæc est oratio, in qua fatetur, sibi deesse sapientiam & uires bene administrandæ reipub. Sic Dux Saxonix Fridericus, ad Staupitium dixit, Minus minusq; se scire quomo



CANTIC. MARTINI LVTH.

quomodo administret ducatum suum, adeo neminem esse, cui tuto aliquid committere possit. Sic Cicero, post bellum civile hanc uocem indignationis & desperationis plenissimam edidit, O me frustra sapientem putatum. Pij ergo Principes exemplo Salomonis orent & dicant, O Deus creator & gubernator omnium, quem anima mea diligit, indica quomodo uinea mihi commissa sit custodienda? &c.

Cicero =  
nis uox.

Vbi pascas ubi quiescas in meridie

Destitutus sapientia & uiribus suis exoptat Deum consortem Regni. Ostende mihi ubi nam te inueniam, ut una mecum remp. administres. Ego quasi in nocte & atra caligine in politia uersor, Tu cubas in meridie, utinam mihi sic in meridie, id est, in summa pace liceret regere.

\*Was hilffts das ich also vnd ghe vnd zufris mich mit sorgē die verge bēssind. Zer hilf du etc.

\*Vt quid ero sicut opertus iuxta greges fodalium tuorum

Opertura erat signum mœroris, sicut inuolutum caput apud Romanos. Oratur igitur, Exime me his molestijs, tua opeminue curas, tēdia & fasticia tua presentia.

C 4

Daan

ANNOTAT. IN CANT.

Da animum, ne desperem, aut tantis difficultatibus succūbam. Atq; id iuxta greges sodalium tuorum. Sum in insigni loco, in grege sodalium tuorum. Sunt adhuc qui uerbo & Spiritu tuo regantur. Propter illos, quęso, da successum & tranquillitatem. Sic in tantis difficultatibus ad orationem redit & ad uerbum.

Si ignoras pulchra inter mulieres.

Audiuimus querelam qua magistratus queritur de difficultate administrandi Rempub. quia etiam filia matris repugnant. Fingit igitur iam personam Sponsi consolantis eos, qui tantas difficultates & molestias sentiunt. Q. d. Quereris de tua Politia, cum nulla in toto orbe sit Politia, quę cum tua conferri possit, adeo omnibus summis Dei donis abundat. Habes uerbum Dei, Prophetas, sanctos Iudices, sanctos Reges, Hanc pulchritudinem & formam tuam ignoras?

*Intentatione ob* Sed sic fit, in tentatione omnium donorum obliuiscimur, intenti in presentem

MART. LVTH,

sentem dolorem seu affectum. Tentatio *liuisci-*  
enim adeo omnia absorbet, ut nihil nisi *mur bo-*  
malum uideas, sentias, cogites & expe- *norū &c.*  
ctes. Etiam peritissimi sacrarum litera-  
rum, cum tentantur, opus habent eo, qui  
consolationem ex sacris literis afferat.  
Sic necesse est in tentatione, ut admonea-  
mur eorum, quæ data sunt nobis, Sicut  
Paulus dicit .1. Corin. 2. Iam quoq; confi-  
lium addit.

Egredere in uestigiis ouium, &  
pascue cum hœdis tuis, iuxta ta-  
bernacula Pastorum.

Non aliud tibi consulere possum, quàm *.i. Ad ex*  
ut egrediaris & pascas oues tuas, quàm ut *emplū tu*  
exerceas administrationem tuam, Nihil *orum ma-*  
solicitus de eo, quod hœdos quoq; in gre- *iorum.*  
ge tuo habeas. i. malos, improbos, inobse-  
quentes, seditiosos ciues. Nihil morentur  
te mali, pascua enim propter oues sunt,  
& Politia est instituta propter bonos  
principaliter. ¶ Sed quid est quod addit  
in uestigijs ouium? Nimirum hoc, ut in-

C s tueatur

## ANNOT. IN CANTICA

intueatur exemplam maiorum suorum, qui fuerunt oues Dei, sanctos Iudices, Reges, Prophetas &c. Vt cum uideat illos quoque uarie tentatos, æquius præsentia incommoda ferat. Sic David in Psal. se consolatur, Memor ero memorabilium tuorum.

*Consolatio uerbi* Sic nulla consolatio, nullum solati-  
um malorum est, quàm uerbum Dei. Quæcunq; enim scripta sunt (inquit Paulus Rom. 15.) in nostram consolationem sunt scripta, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. Christus cruci affixus, Ioannes decollatus, Moyses uicinus morti, cum iam sui eum lapidare uellent &c. consolantur nos, ut æquius feramus tantam mundi ingratitude, ut simplici animo nostrum faciamus officium, & nihil hædos moremur.

Equitatu meo in curribus Pharaonis, assimilaui te mea amica.

Hæc est amplificatio institutæ consolationis. Sicut autem alia tempora belli, alia pacis sunt, Sic quoque hanc amplificationem in duas partes distribuit.

Hæc

## CANTIC. MART. LVTH.

Hæc prior pars ad tempus afflictio-  
nis & crucis referenda est. Videris tibi in  
tribulatione deserta & uicta. Ego autem  
te assimilauit equitatu meo, id est, in meo  
conspicuum es ceu uictrix cohors, quæ ad  
dimicandum est instructa. Sicut currus  
Pharaonis omnium potentissimi Regis  
sunt. Puto ideo Pharaonis factam men-  
tionem, quod is inter omnes, qui Iudæis  
noti erant, fuerit potentissimus Rex.

Est consolatio fidei quæ non senti-  
tur, neq; apparet, Nam in suo conspectu  
Salomonis politia est ceu uermis. Quare?  
Quia impedita & turbata malis, & sensu  
malorum, deserit uerbum & non respicit  
sua dona. Si autem uerbum uideas, om-  
nia sunt uerissima. Est igitur amplissima  
promissio, quod Deus eam amicam su-  
am uocat, Sed non apparet, uidetur in  
speciem potius deserta à Deo.

Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut  
inaures, & collum tuum, sicut  
monilia.

Hæc

## ANNOTAT. IN CANTI.

*Tempus  
pacis.* Hæc altera pars est amplificationis, quæ pertinet ad tempus pacis. Tum enim suppetit nobis uerbum Dei, quod in tentatione amittitur, aut ægre retinetur, tum donis Spiritus oblectamur, quæ tempore crucis sensu malorum proxus animo excidunt.

*In aures.* In aures uertimus propterea, quod illa ornamenta sint pulchro ordine inter se distincta & disposita. Nomen Ebraicum alioqui lineamenta, seu ordines significat. Porro in aures & torques sunt dona Spiritus sancti in uerbo. Ea ornant nostrum collum, id est, uerbum est in publico usu, docetur, legitur, auditur, habetur ubiq; copia diuinarum promissionum.

Murenulas aureas faciemus tibi, uermiculatas argento.

Murenulas est idem uerbum, quod ante in aures uertimus. Significat autem hic ipsum ornatus augmentum. Q. d. Augēbimus tibi istum ornatum, & faciemus tibi ornamenta etiam aurea. Verbum  
crescet

## CANTIC. MART. LVTH.

crescet tibi, si id tractaueris.

Est enim uerbum talis thesaurus, *Verbi natura.*  
qui tractando crescit & distribuendo, ser-  
uando autem perit. Oportet ut sit in as-  
siduo usu, Quo enim magis docetur, au-  
ditur, discitur, eo magis & clarius intelli-  
gitur.

Erunt illa ornamenta non solum  
aurea, sed distincta punctis argenti seu  
uermiculata. i. multiplex & uarius uerbi  
est usus *Varius u-  
sus uerbi*

Sic monet, ut se in uerbo Dei, & ex-  
emplis in uerbo propositis, exerceat, tum  
fore, ut uideat se esse equitatum instru-  
ctum, Neque moretur hœdos qui sunt in  
grege. Qui credit, ille uidet & experitur  
hæc. Qui non credit, illi tantæ consolatio-  
nes sunt ludus & iocus.

### Adhuc Rex est in accubitu suo.

Consolationem sequitur, quod Po-  
litica illa persona consolationi credit, quæ  
singularis fidei uirtus est. Sic enim fere ac-  
cidit, ut calamitate & presenti dolore ui-  
ctus animus, non possit admittere uer-  
bum

ANNOT. IN CANTICA

*Fides.*

bum, quod diuersa à sensu promittit: Fides tamen quantumuis afflictà, respicit ad uerbum & uerbo erigitur.

Sic in hoc loco dicitur, Adhuc Rex est in accubitu suo. Q. d. In tentatione sentiebam, Deum longissime à me recessisse. Quare etiam postulabam, ut mihi indicaret, ubi nam pasceret. Verum non abiit, est præsens atq; in conuiuio accumbit, id est, fauet, amat, tuetur, seruat. Non cogitat quomodo me perdat, affligat, excruciet, sicut ante in tentatione sentiebam.

Nardus mea dedit odorem suum.

Mea oratio ad eum perlata est, cum molles essent aditus, & adhuc in conuiuio accumberet. Quare etiam ei placuit, delectauit eum, & exaudita est.

Fasciculus myrrhe, dilectus meus mihi. Inter ubera mea commoratur.

Addit



CANTIC. MART. LVTH.

Addit iam commendationem consolationis, & amplificat consolationem suauibus figuris. Non est procul Deus, sed in medio nostrum uersatur, ac in sinu & complexibus meis est, sicut fasciculus Myrrhæ, Id est, fauet, protegit, consolatur &c. In summa, Sic erga me est affectus, sicut sponsus erga sponsam.

Notandum autem quod hæc non sint ita, ut palpari possint. Sed manet hæc consolatio in figura odoris. Odore tantum sentiuntur ista, ut significetur mysterium fidei. Quod scilicet deus uersatur in populo suo per odorem, id est, per uerbum & nomen suum. Magna fides sit oportet, quæ hæc de Deo credere potest, Quod sit inter ubera, id est, proximus & intimus nobis, non iratus &c.

Quomodo Deus inter suos uersatur.

Botrus Copher, dilectus meus mihi, in uineis Engeddi.

Est commendatio figurata consolationis, quod Deus amet, faueat, protegat, &c. sicut supra.

Botrum Copher puto esse Balsamum. Idem hac ratione, quia addit in uineis Engeddi que

ANNOT. IN CANTICA

*Copher.* que ciuitas est in tribu Iuda, ad mare mor-  
*Balsa-* tuum, ubi sunt horti Balsami. Sic igitur  
*num.* existimo, ipsam arborem antiquitus *Co-*  
*pher* appellatam. Balsami autem nomen  
 recentius esse, à pretio inditum, quod om-  
 nia reliqua unguenta Balsamum longe  
 superet.

Ecce tu pulchra es amica mea,  
 Ecce tu pulchra.

*Mutuum* A tentatione, ubi consolatio uerbi  
*testimo =* animum occupauerit, tum non solum  
*niū con =* sentimus, quod amet nos & faueat nobis  
*scientiæ* deus, uerum hoc etiam sentimus, nos pla-  
*& spiri =* cere Deo, nos Deo gratos esse, Deum no-  
*tus* stri curam agere. Sic dant mutuum testi-  
 monium Conscientia & Spiritus. Con-  
 scientia sentit se placere Deo, quare lau-  
 dat Deum. Hanc fidem approbat Spiri-  
 tus sanctus & uicissim nos commendat.  
 Id quod hoc loco uides expressum.

*Colūba.* Oculi tui oculi columbarum.  
 Columba habet simplicitatis lau-  
 dem

CANT. MART. LVTH,

dem. Commendat igitur hic simplicitatem fidei, quod in tribulatione non uariat consilia. Sicut illi faciunt, qui sunt sine uerbo, qui non columbinos sed meretriceos oculos habent, iam in hæc, iam in illa consilia uertuntur. Sicut hoc toto tempore uidimus in Euangelij hostibus. Fides autem uno eodemq; simplici prospectu in promissionibus Dei hæret, & bene sperat de sua salute in periculis maximis.

Ecce tu quoque pulcher es, amice mi, & decorus.

Est abundantia consolationis. Spiritus sanctus dat testimonium in corde, ut certo sentiamus nos placere Deo, & pulchros esse. Fit igitur uicissim, ut nos quoq; confiteamur, Deum esse pulchrum, id est, placere nobis &c. Hæc autem pulchritudo non apparet in tempore tribulationis.

Lectulus noster floridus. Ligna do

ANNOT. IN CANTICA

gnadomorum nostrarum Cedrina, Laquearia nostra Cypressina.

Sunt omnia allegorica, quibus significat lætitiā, quam ex consolatione hausit. In omni Politia sic fit, quod ad quæcunq; pericula uidetur dilapsura & peritura.

Eum affectum Salomon hic indicat. Qd. Putabam ante futurum, ut totum regnum corrueret. Videbatur nō regnum non Politia, sed uetustum aliquod ædificium esse, quod, ad quosuis uentorum impetus, dilaberetur. Verum nunc post acceptam consolationem, uideo constabilitam meam Politiam, perinde ac domum ex Cedro extructam, ex materia quæ non corrumpitur, sed longissime durat. Video quoq; sic ornatam, ut floridum lectulum. Sic, quemadmodum in tentatione nullus tentationis finis apparet. Ita credentibus consolationi, perpetuum gaudium fore uidetur. Sicut in Psalm. 30. dicit. Dixi in abundantia mea, Non moueboꝝ in æternum.

CAPVT

CANTIC. MARTINI LVTH.

CAPVT SECVN-

dum.

**P**Rimum caput habuit gratiarum ac-  
tionem, pro constituto & egregie  
ornato regno. Item consolationem,  
qua Magistratus in ciuilibus periculis &  
incommodis uti debet. Cum uidet nus-  
quam succedere, & nonnunquam opti-  
ma consilia pessime cadere. Iubet enim  
nos exire, & uidere exempla Patrum.  
Nec tantum intueri in mala, quibus pre-  
mimur, sed etiam considerare bona no-  
stra, quibus diuinitus ornati sumus &c.

*Summa*  
*.1. capit.*

In hoc secundo capite, sequitur de-  
scriptio alterius cuiusdam tentationis,  
quod præter ista domestica mala, etiam  
acerbissima mundi odia, populus iste su-  
stinuit. Sicut enim in primo capite do-  
cuit, ut uiri simus, qui domestica incom-  
moda uincamus. Ita hic docet, quomodo  
contra mundi odium pius magistratus  
se munire debeat.

*Summa*  
*.2. capit.*

D 2

Ego

ANNOTAT. IN CANTI.

Ego flos campi, & Liliū conuallium.

Hæc querela est, in qua proponit periculum, Nam ad antithesin respicit. Flores, qui intra muros & parietes nascuntur, tuti sunt ab hominum & bestiarum insultu. Sed nos, inquit, sumus sicut Rosa  
*Flos cã =* in aperto agro, ad quam cuiq; patet aditus. Non nego me florem esse, agnosco donum Politix, quod Deus mihi donauit, Sed utinam flos iste sepem habeat. Quis enim pericula omnia enumerauerit, quibus sumus expositi in medio gentium, ceu in aperto agro habitantes.

*magistratus flos campi.* Ad hunc modum, Magistratum possumus uocare florem campi, ob pericula infinita, quibus est expositus. ¶ Liliū conuallium uocat florem in inferiore planicie, fortasse ut distinguat inter magistratum superiorem & inferiorem. Nam quod florum diuersa genera sunt, potest quoq; referri, ad diuersitatem donorum in bona rep. Ea hanc consolationem habet,

CANTIC. MART. LVTH.

bet, quod est Rosa. Etsi autem coram mun-  
do appareat, quasi sit sine sepe & incusto-  
dita, tamen quàm diu uerbum Dei & cul-  
tum retinet, est circumdata & septa qua-  
drigis igneis, quos Heliseus ostendebat  
ministro. Sicut Daniel quoq; ostendit  
rerum pub. custodes esse angelos. Sed hæc  
præsidia tantum fideles cernunt.

Sicut Liliū inter spinas, Sic  
amica mea inter filias.

Hic personæ mutatio est, Ebreis usi-  
tatissima. Superiora enim in populi per-  
sona dicta sunt. Nunc Dominus loqui-  
tur, Q. d. Verum dicis, quod sis flos agri,  
Mihi enim flos es, etiamsi uidearis esse  
incustoditus flos. Sed audi aliquid am-  
plius, Es uere flos inter spinas. Sic enim  
te iudico esse florem, ut reliquas respub.  
regna reliqua omnia iudicem, nihil nisi  
spinas esse, natas & paratas ad incendi-  
um.

Ad hunc modum si intelligamus  
hanc particulam, commode subiicitur  
D 3 querelæ

ANNOTAT. IN CANT.

Regna  
gentium  
uidentur  
Rose esse  
se, Politi  
a, in qua  
Ecclesia  
Dei est,  
Spina.

querelæ consolatio. Sed hæc consolatio est fidei tantum. Nam si speciem sequaris, gentium Regna, quia quietata sunt, & fortunata, opibus ac claris uictorijs ornata, non spinæ, sed pulcherrimæ rosæ esse uidentur. E contra, Politia, in qua Ecclesia est, quia uarie premitur, uidetur in oculis Dei negligi, sicut spinæ. Quare fide statuendum est, secundum hanc Dei sententiam, etiam cum contrarium apparet, alias Gentes, spinas, hunc autem populum, quantumcunq; coram mundo oppressum, Rosam esse.

Quidam sic interpretantur, ut non sit consolatio, sed confirmatio prioris querelæ. Non solum es flos agri, sed es sicut Rosa inter spinas, quæ undiq; pungitur, ne emergat. Sed mihi consolatio magis placet.

Filias appellat communi tropo, Ciuitates & populos uicinos gentium.

Sicut malus inter arbores syluestres, sic dilectus meus.

Hæc dicuntur in persona populi, Est enim totus Liber, quasi colloquium inter Deum



CANTIC. MART. LVTH.

Deum & populum suum, seu inter con-  
scientiam & uerbum.

Sententia autem hæc est, Sicut tu  
Deus me habes unicam Rosam, Sic e-  
go e contra, nullum uolo amplecti, co-  
lere & timere Deum, quàm te. Etsi enim  
multas speciosas arbores uideam, tamen  
sola Malus est, quæ mihi placet. Malum *Malus.*  
autem ideo potissimum nominat, quia  
hæc arbor inter fructiferas primam lau-  
dem habet.

Recte igitur respondent hæc inter *Pius po-*  
se. Pius populus est Deo Rosa, reddimus *pulus*  
ei flores, dum prædicamus, oramus, con- *deo Rosa*  
fitemur &c. E contra, ipse est suo popu- *est.*  
lo fructifica Malus, ex qua pascitur & *Deus est*  
omnia commoda habet. Ceteri dii si qui *populo*  
coluntur aut finguntur ab hominibus, *suo Ma-*  
sunt quasi sterilia ligna, quæ non ad pa- *lus.*  
stum, sed ad ignem pertinent. Dei autem *Dij sunt*  
est, prodesse, alere, defendere, gubernare *sterilia*  
ignoscere, & tandem saluare. *gna &c.*

Inter filias.

Simpliciter expone, Inter populos, aut *Nomen*  
inter ea, quæ coluntur ab hominib. Sicut *Filij.*  
Ebræi nomine Filij, latissime utuntur.

D 4

Sub

ANNOTAT. IN CANTI.

Sub umbra illius quem deside-  
raui, sedi.

*Vmbra.* Vmbra significat defensionem. Et  
*Defensio* ideo hæc figura aptior est, quia defensio  
*piorum* piorum uidetur plane nulla esse, Cum  
tamen res ostendat esse certissimam &  
firmissimam, non solum contra mundi  
pericula, sed etiam contra portas infero-  
rum.

Addit autem hic causam, cur nul-  
lam arborem malit, quàm malum, quia  
utruncq; præstat mihi deus meus, defendit  
& alit. Defensio certa & tutissima est.  
Ideo libenter sedeo sub hac arbore. Sig-  
nificat autem uerbum sedendi, perseue-  
rantiam, Qui hanc malum non habent,  
sicut gentes, hi incerti huc illuc errant,  
& omnibus Satanæ insidijs patent.

Et fructus eius dulcis gutturi  
meo.

Hoc alterum beneficium est, quod  
de malo hac prædicat, Nempe, quod non  
solum

CANTIC. MART. LVTH.

solum defenditur Politia pij populi à Deo suo, sed etiam, quod omnis generis alia beneficia ab eo accipit. Hæc tum magna sunt, cum applicantur ad beneficium uerbi, in quo uera alimonia consistit, *Beneficia uerbi.* Quod Scriptura non solum consolationes promissionum suggerit, sed etiam uaria exempla & historias, quibus fides in Deum alitur, & confirmatur. Impij nihil sub arboribus suis expectare possunt, quàm arida folia. Sed nostra solatia eiusmodi sunt, ut etiam mortem subire non sit acerbum.

Ad hunc modum consolatur se contra pericula, contra odium & iras hominum, fauore Dei, & prædicatione gratiæ Dei. Quæ summa ars est in omnibus tentationibus. Nunc igitur hunc sensum fauentis gratiæ amplificabit multis uerbis, Neq; in re difficultas aliqua est, Tropi aliquanto duriores sunt, & requirunt integrum & ociosum interpretem. Ego uero sic distrahor negocijs & curis, ut fere nihil ocij relinquatur ad colligendum animum, & tamen uia facienda est alijs,

D 5 ut in

ANNOT. IN CANTICA  
ut inueniant aptiora.

Deducit me in cellam uinariam.

*Vinum.* Non solum defendit & alit, sed etiam implet me gaudio. Vinum enim lætificat cor hominis. Porro lætitia hæc, est sensus gratiæ diuinæ, ad quem reuelatio uerbi nos reuocat. Quidam referunt ad benedictionem temporalem.

Vexillum eius erga me Charitas.

Milites in castris ex uexillorum ratione ordinantur. Sic inquit, Agnosco meum uexillum sub hoc Deo, quod est Charitas, ad hanc sum ordinata. Si quis hic differentiam querit, potest superiora referre ad conscientiam & pacem cordis, seu ad beneficia spiritualia. Hoc autem potest referre, ad beneficia externa, & politica, quæ Deus his confert, qui uerbum suum habent, & id sequuntur. Sicut Paulus dicit, Pietas habet promissiones huius

*Beneficia eorum qui uerbum habent.*

*1. Tim. 4.*

## CANT. MARTINILVTH.

huius uitæ & futuræ. Item in Psal. 37. Sa-  
turabuntur iusti in die famis.

Est autem hoc gratitudinis, etiam hæc corporalia beneficia Deo accepta ferre, Sicut Salomon hic facit. Nam etsi alia quoq; regna habeant opes, potentiam &c. Tamen sui populi in eo melior conditio est, quod statuit se eadem habere Dei benignitate Sic nos quoq; debemus oculos, aures, & omnia alia, quæ habemus agnoscere, ceu summa dona & certissima testimonia beneuolentiæ Dei erga nos. Ideo enim militari figura Salomon utitur. Et hæc beneficia interpretatur Vexillum, seu signum esse ad quod Deus populum suum reuocet & colligat. Aequiore autem animo postea ferimus cum iterum auferuntur ista, quod sentimus ea à Deo donata esse, & tantum concessa ad usum, non ad æternam possessionem. Nunc ad populum uertitur,

*Pij tantum referunt deo accepta corporalia beneficia.*

**Fulcite**

ANNOT. IN CANTICA

Fulcite me floribus, stipate me malis.

Consolatus est se beneficijs Dei contra odium mundi, & predicauit ea. Nunc uertitur ad totum populum, & optat, ut idem secum faciant, ut discant agnoscere hæc beneficia Dei, & pro ijs agere gratias. Hoc est, quod postulat afferri ab alijs quoq; flores seu racemos & poma, & se sustentari ac refocillari.

*Scanda =  
lum infir  
mitatis.*

Respicit autem ad scandalum, quod mundus solet admirari magnificentiam & splendorem. Q. d. Offendi-  
mini, quod meum regnum uidetur longe esse infra alia gentilium Regum regna. Sed queso uidete, sub cuius umbra se deam, & apparebit tenuitas nostra maior esse omnium Gentium potentia & opibus. Nolite igitur illos mirari, Me potius laudate & agnoscite hoc Dei donum quod nos habemus. Sic & me & alios sustentabitis & recreabitis, quos etiam non nunquam mouet scandalum infirmitatis.

Quidam

CANTIC. MART. LVTH.

Quidam exponunt flores, pro ministris, qui intelligunt & ornant ista dona Dei. Sicut Patriarchæ & Prophetæ, hoc beneficium regni constituti inter Iudæos summis laudibus ornant. Sed mihi prior sententia uisa est esse simplicior

Quia amore langueo.

Sumpta est similitudo ab amore iuuenili, cui regnum tribuitur, præ alijs affectibus. Hoc ideo, inquit, peto, quia totus amore Dei meo accensus sum, ex illa consideratione beneficiorum eius. Ideo tantopere opto ab omnibus ea intelligi, & pro ijs agi gratias.

*Amor iuuenilis*

Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me

Est hæc quoque similitudo sumpta ab amore sponsi & sponsæ, qui sanctus & licitus est. Ideo eum Satan odit & impedire conatur, tanquam fontem sobolis & educationis

*Amor sponsi*

Nunc

## ANNOT. IN CANTICA

Beneficia populi iudaici. =  
Comprehendit autem hic duo præcipua beneficia huius populi, Regnum, seu Politiam, quam Leuam uocat, & Sacerdotium seu cultum Dei, Hi amplexus, inquit, faciunt, ut ferarum & spinarum ictus hæc Rosa sufferre possit, quia tota est in amplexu Dei, siue Ecclesiam, siue Regnum inspicias, utrinque enim est uerbum Dei. Hanc cognitionem, imo fidem hanc libenter excitaret Salomon in alijs quoque.

Adiuro uos filiæ Hierusalem,  
per capreas ceruosque camporum.

Hæc Sponsi uox est, qua respondet sponsæ, ut eam consoletur in fide hac.

Sed priusquam sententiam explicemus, ad hanc quæstionem respondendum est. Cur iuret per Creaturas, cum id uideatur esse prohibitum Matth. 5. ubi Christus prohibet, nec per coelum, nec per caput esse iurandum &c. Sed quæ eius loci sententia sit, satis ostendimus alibi.

Nunc



CANTIC. MARTINI LVTH.

Nunc satis est, quod idem locus testatur, hunc populi huius fuisse morem, ut iuraret per creaturas. Sic in libris Regum nota est iuramenti forma, Viuat Rex. Item, uiuat anima tua. Et Iacob iurat, Per timorem Patris sui. Sic nos iuramus, Per fidem nostram. Sic primum exempla ostendunt, non simpliciter prohiberi, ne iuretur. Deinde etiam ratio satis firma est, recte iurari etiam per creaturas, cum eas tanquam Dei signa producamus. Id enim non est ex creatura idolum facere.

*Iudaei iurauerunt per Creaturas.*

Nunc sententiam huius loci explicabimus. Capreas & Ceruos, uocat sanctos Prophetas, Duces & Reges in hoc populo, qui expositi erant omnibus finitimis tanquam Cerui in agro. Per maiores uestros, fide & spiritu insignes, uos adiuro. Ac conuenit similitudo. Recte enim per bestias simplices, & omnium iniurijs expositas, sanctos homines in hoc populo pingit.

*Capreas Cerui.*

*Bestie simplices.*

Ne susci

ANNOTAT. IN CANTI.

Ne suscitatis, neque euigilare faciatis amicam meam, donec ipsa uelit.

Somnum uocat, quod delectatur pius populus istis donis, qui est in amplexu Dei sui, & sentit fauorem Dei. Hunc somnum inquit, nolite ei excutere, sed manete tranquilli, ut diu possit frui hoc sensu.

Vox dilecti mei.

Hæc sponsæ uox est, qua significat se audiuisse consolationem sui sponsi, & exhortationem ad suos, ut sint quieti, ne moueant turbas. Huius exhortationis inquit, certum fructum sentio, neque uerbum est inefficax. Nam qui alioqui turbas daturi erant, uerbo reuocantur ad obedientiam & tranquillitatem.

Ecce uenit saliens in montibus, transiliens colles. Similis est di  
est di

CANTIC. MARTI. LVTH  
est dilectus meus Capreæ, Hin-  
nuloque ceruorum.

Hoc est, Per uerbum salit de Ciui-  
tate una in aliam, ut ubiq; sentiatur fru-  
ctus ministerij inter homines. Similitu-  
dine Hinnuli & Capreæ, significat uerbi  
cursum, quod fructus suos longissime, &  
magna cum celeritate propagat.

Verbi  
cursum

En ipse stat post parietem no-  
strum, respiciens per fenestras,  
prospiciens per cancellos.

Hic iterum significat se ista omnia  
habere in fide. Sic enim solet Spiritus  
sanctus, cum magnifice prædicat dona  
Dei, ut intelligamus eum loqui, non de  
carnali consolatione, sed de gaudio con-  
scientiæ. Deum nemo uidit unquam, sed  
uelamen nostrum est fides, ita ut certo  
habeamus ea quæ promittuntur, & ta-  
men ea non uideamus nec sentiamus.

Quod igitur dixit saltare Sponsum  
sicut Hinnulum, de colle in collem, &  
E ubiq;

## ANNOT. IN CANTICA

ubi 3 presentem esse, gubernare & inspi-  
cere omnia, hoc iam refert ad fidem.  
Quod uere quidem adsit, sed tamen non  
uideri eum, Stare post parietem, non  
cerni oculis, manu non palpari. Sic Chri-  
stus adest Ecclesiae suae per uerbum & Sa-  
cramenta, sed non cernitur oculis.

Ac ijs qui in repub. uersantur hac  
consolatione opus est. Nam cum impos-  
sibile sit, mederi omnibus malis, etiam si  
cupias. Non ideo sentiendum est, Deum  
non curare Imperia, Ita enim adest, ut  
tamen stet post parietem, & per cancel-  
los ad nos respiciat.

En dilectus meus loquitur mi-  
hi.

Mitigat quod uidebatur paulo as-  
perius dixisse. Stat post parietem, uide-  
tur nonnunquam suos deseruisse. Sed  
non stat mutus, loquitur mecum & con-  
solatur, ut patienter feram, si qua non-  
nunquam incidunt incommoda.

Surge

CANT. MARTINILVTH.

Surge, propera amica mea.

Blandissima uerba hæc sunt, quibus respondet Sponsus Sponsæ suæ laboranti, & tamen perseueranti in fide, ut certam retineat fiduciam hanc, quod sit amica Dei sui, etiam tum cum uidetur à Deo deserta. Sic regnum Iudaicum satis multis calamitatibus quassatum est, Et tamen uox Sponsi semper testata est insignem amorem erga populum suum, etiam postea in Captiuitate.

Formosa mea, & ueni.

Emphasis est in pronomine Mea. Q. d. Mihi es formosa, quanquam coram mundo sis contemptissima. Forma autem hæc posita est primum in uerbo & donis Spiritus sancti. Deinde in externa administratione seu Politia, pulcherri-  
mis legibus diuinitus instituta.

E z Iam

ANNOTAT. IN CANTIC.

Iam enim hyems transijt, imber abiit & recessit.

*Ver.*

Sunt uerba solatiij, quibus significat commutationem fortunæ. Vernum tempus recte comparatur tranquillitati Ecclesiæ & Politicæ. Sicut e contra hærefes, *Hyems* • seditiones, bella, non minus deformitatis habent & pariunt, quàm hyems.

Consolatur igitur populum Iudæicum, ut redeat ad hilaritatem, Siquidem pax fit parta Ecclesiæ & Politicæ, superatis tentationibus, quibus aliquandiu laboratum sit. Futurum igitur, ut uirescant & renouentur omnia in Politia & Ecclesia, quæ turbata ac deformata hæctenus sint per tyrannos & hæreticos. In hanc spem uocat populum suum, & hortatur ut eam amplectatur. Id enim est surgere, *Surgere* • & ad Sponsum uenire.

Flores apparuerunt in terra &c.

Germinibus terræ comparat Iuuentutem

## CANTIC. MARTINI LVTH.

rutem, quæ in pace educatur, ad cultum Dei, & studia literarum, atq; alias honestas, & reipub. utiles, artes.

Vox Turturis audita est in terra nostra.

Turturem uocat pium populum, seu Ecclesiam. Turtur enim uerius gemit, quam canit. Post educationem autem, hoc aliud commodum est pacis, quod religio propagatur, & hominibus suppetit ocium ad discendum uerbum Dei. Turtur.

Ficus protulit grossos suos, & uites per florem dederunt odorem.

Educationem & sanam doctrinam, sequuntur alia commoda, ut homines frugi sint, ac sancte uiuant. Et hoc significat per grossos, seu immaturas ficus, & suauem odorem florum uitis. Ad hanc

E b spem

ANNOTAT. IN CANT.

Spem uocat Salomon populum suum  
constitutum in regno & cultu Dei diu-  
nitus tradito.

Columba mea.

Colūba  
Ecclesie  
figura.

Mat. 10.

1. Cor. 5.

Columba in sacris literis semper lau-  
datur. Primum ob simplicitatem & in-  
nocentiam. Deinde ob foecunditatem.  
Et notum est Christi dictum, Estote sim-  
plices ut Columbæ, & prudentes ut ser-  
pentes. Ideo Ecclesie figura est Colum-  
ba; quæ cum omnium iniurijs pateat,  
non tamen reddit iniuriam, sed patitur.  
Sic hortatur Paulus Corinthios, ut in  
sinceritate & ueritate ambulent, abiecta  
illa humani cordis nequitia, quæ tum  
diuina tum humana omnia uertit in su-  
um commodum. Hæc autem columbina  
simplicitas est, quærere quæ Dei sunt &  
proximi.

Quæ habitas in abscondito pe-  
træ.

Hic



## CANTIC. MART. LVTH

Hic diuinare cogimur, quid uoluerit Salomon. Quidam per Antithesin sic exponunt, Quod iste populus simplex & pius non superbe habitat, sicut mundus & alia regna mundi. Sed quod habitat, sicut auiculæ conterritæ, & in diuersa pulsæ, quæ præfidia quærunt in cauernis lapidum &c.

Sed mihi magis placet Petrarum *cauerna* foramina, accipere pro templo in Hierusalem & toto cultu Dei. Quod Ecclesia secundum uerbum Dei, in Hierusalem sacra faciat, intra parietes templi, ceu intra petrarum cauernas, habitat, non sequatur lucos, ualles, &c. Sicut aliud profanum idololatrarum uulgus. Ut per Emphasin Petrarum cauernas dicat quod ibi nullum idololatriæ periculum sit, sed sit certa exauditio, & certa defensio &c.

Ostende mihi faciem tuam,  
sonet uox tua in auribus meis &c.

E 4

Quando

## ANNOT. IN CANTICA

*Opera  
creden-  
tium.*

Quandoquidem perseueras in pu-  
ritate doctrinae & sancto cultu, exerce  
eam in loco à me praescripto. Canta &  
doce, lauda & age gratias. Mihi enim  
placet facies & uox tua. Nam credenti-  
um omnia opera grata sunt, & Deo pla-  
cent. Sunt uerba consolatoria.

*Satan eli-  
git loca  
mundiss.*

Sed nunc statim curabitur uulpe-  
cula, quæ nouas molestias concitet. Sic  
enim solet Satan, cum sit totus contami-  
natus, tamen non occupat cineres, aut  
foeda loca, in quibus sedeat, Sed eligit  
mundissima loca. Vult esse inter filios  
Dei. Sicut Hiob. 1. ca. est. Ideo in Ecclesia  
falsos fratres, in Politia, seditiosos ciues  
conciat. Opus ergo est, ut ambulemus  
caute, ut monet hic Salomon

Capite nobis Vulpes, uulpes  
paruulas, quæ demoliuntur ui-  
neas.

*Vinea.*

Vineam supra diximus esse popu-  
lum Dei. Sicut etiam Esaia. 5. ostenditur  
Facile est igitur intelligere, qui sint uul-  
pes

## CANTIC. MART. LVTH.

pes, quas capi iubet. Et ideo de duobus uulpium generibus dicit, de uulpibus & paruulis uulpibus, ut significet utrinque periculum esse ab astutis & maliciosis hominibus in Repub. & Ecclesia.

Duo uul-  
pium ge-  
nera.

Paruule uulpes, sunt falsi fratres in Ecclesia & hæreses, quæ primo ita serpunt, ut difficile possint obseruari. Qui autem respub. turbant, illi statim produnt se seditiosis consilijs, similes maioribus uulpibus, quæ non ita possunt se occulere.

### Nam Vinea nostra floruit.

Vide Satanæ insidias, captat id tempus, quo plurimum nocere potest. Sic sub Papatu tranquilla erant omnia. Sed postquam uerbum cœpit seminari, seditiones & hæreses exortæ sunt, quæ subnascentem Euangelij frugem corrumpere, Cum antea alta pace tum resputum Ecclesiæ uiderentur frui. Quanto igitur certior ostenditur fructus uerbi, tanto est cauendum magis, ne insidijs Satanæ relinquatur locus. E s Dile

ANNOT. IN CANTICA

Dilectus meus mihi, & ego illi

Est quasi Epiphonema, quo respondet Sponsa Sponso, & spondet, se hoc uelle facere, ut perseveret in sinceritate, & uulpes obseruet ac capiat.

Qui pascitur inter Lilia, donec aspiret dies &c.

Manebo cum Sponso meo, pascenti inter Lilia, etiamsi nox & umbra uenerint.

Reuertere, similis esto dilecte mi, capreae hinnuloque Ceruorum, super montes Bether.

Est precatio, mane tu quoque apud populum meum, & esto similis Capreae currenti in montibus, ut singulas Ecclesias & respublicas uisites, cures & gubernes.

Quod retinuit Ebraeum nomen, Super montes Bether, appellatiuum esse debet

## CANTIC. MARTINI LVTH.

debet, non proprium, Significat enim in  
montibus diuisis seu partitis.

### CAPVT TERTIVM.

In Lectulo meo.

**H**Actenus audiuius Salomonem  
in genere canentem de Politia  
sua, in qua cultum Dei habebat, ab  
ipso Deo institutum. Nunc paulatim in-  
cipit digredi, ut perueniat ad tempus &  
personam suam. Quare sequentia ferme  
omnia tanquam ad Salomonem perti-  
nentia accipiamus.

Lectum uocat Regnum, magistratum *Lectus*  
& populum, in quo cubat & quiescit ipse  
sponsus deus. Hęc figura nota est ex Isaia  
Propheta. Parasti, inquit, lectos tuos in  
omni monte, ibi cum tuis amatoribus  
uolutata es &c. Loquitur enim de idolo-  
latria populi. Significans, totam illam  
religionem & cultum congregatum in  
montes &c.

Per noctes quæsiui quem dili-  
git anima mea.

Quod

'ANNOTAT. IN CANTI.

Quod autem dicit se quæsiuisse, significat ista incommoda reipub. quæ uaria solent incidere. Nam ante Salomonem plurimis tempestatibus iactatum est Regnum Israel. Sicut notum est ex Regum historia.

Nox.

Huc etiam facit circumstantiam temporis, quod noctu, hoc est, in ipsis calamitatibus quæsiuerit, hoc quod diligebat, ac optauerit quietum & stabile Regnum, Nam in neutro genere ponitur.

Surgam & circumibo Ciuitatem &c.

Pertinent hæc quoque ad descriptionem affectus, quo optat bonus Rex, & totus populus tranquillitatem, & finem malorum in Politia & Ecclesia.

Inuenerunt me uigiles qui circummeunt Ciuitatem &c.

custodes

Custodes sunt Iudices & Principes. Inter hos, inquit, quærebam hoc, quod digo, pa

## CANT. MART. LVTH,

go, pacem scilicet & tranquillitatem. Sed neq; sub Saule & Dauide, nec ante eos, sub Iudicibus eam inueni. Quoties nouus aut Iudex aut Rex dabatur, spes erat, futurum, ut sanarentur incommoda reipub, Sed non inueni. Donec paululum progressus, ad Salomonem perueni. Ibi inueniebam demum quod que-  
*Salomon*  
rebam. Sicut etiam nomen eius id promittit,

### Tenui eum.

Omnia hæc, ut dixi, de persona Salomonis accipio dicta esse. Sub cuius imperio regnum pace & omni genere benedictionis, florentissimum fuit. Neq; hic accipienda hæc sunt, quasi sui ipsius Encomium conscripserit. Dicuntur enim omnia in persona Politicæ, agnoscentis Dei beneficia, quæ per pium magistratum donauit Deus, & agentis Deo gratias. Ad hunc modum accipiendum est hoc Encomion Salomonis, quod in hoc capite textitur.

Nec di

ANNOTAT. IN CANTI.

Nec dimittam, donec introducam eum in domum matris meę

*Lectus  
uiduus.*

Domus, Cubile, Thronus, Palatium, & similia significant ipsum populum, seu regnum. Q. d. Populus meus sunt, sicut lectus uiduus. Quot enim & quanta incommoda seditionum, bellorum, simultatum &c. sustinuit? Sed postquam Deus Salomonem dedit Regem populo suo, parata pax & tranquillitas est, ut securus cubet & quiescat in lecto matris suę.

Adiuuro uos filię Ierusalem  
per Capreas &c.

*Capreae.*

Sic uocat, ut supra quoq; ostendimus, sanctos Prophetas in hoc populo. Quin includit quoq; ipsum Christum, tanquam Sanctorum omnium caput.

Quę



CANTIC. MART. LVTH.

Quæ est ista, quæ ascendit per  
desertum, sicut uirgula fumi.

Hic locus de beata Virgine decan-  
tatus est, ut scilicet nusquam deessent ue-  
stigia, quæ probarent incredibilem igno-  
rantiam & cecitatem aduersariorum no-  
strorum.

*Ignorantia  
Papistarum.*

Nihil hic de beata Virgine agitur.  
Regnum Iudaicum, quale sub Salomo-  
ne fuerit, elegantibus & poeticis figuris  
describitur & commendatur, ut sit sen-  
tentia. Politia & regnum sub Salomone  
fuit fragrantissimum, ita ut suauitate o-  
doris, seu celebritate famæ, omnia uici-  
na regna impleuerit. Recte igitur com-  
paratur fumo, qui ex incensis aromati-  
bus surgit, & tota palatia implet. Sic sua-  
uitate huius gratissimi odoris, Regina  
Austri inuitata est, ut ad Salomonem ue-  
niret. &c.

*Regnum  
Salomo.*

*3. Re. 10.*

Quod uarias species aromatum col-  
ligit, & ex ijs fumum dicit surgere, eo per-  
tinet, quod uaria dona in hoc populo fu-  
erunt, sapientia, prudentia, patientia, fi-  
des &c. En lectu

ANNOTAT. IN CANTI.  
En Lectulum Salomonis sexa-  
ginta fortes ambiunt .

*Lectus  
Sa!omo .*

Hic uides Salomonis Lectum dici, qui antea Dei lectus erat. Diximus autem lectum esse ipsum populum. Hunc dicit munitum esse sexaginta fortibus. Per eos aut militia recte intelligitur, aut qui in pace administrabant rempub. socij consiliorum Salomonis. Neq; enim possibile est, unum, etsi sapientia summa sit, posse omnia negocia sustinere.

Vnus igitur in Lectulo cubat, qui Regni caput est. Apud hunc excubant sexaginta, tenentes gladium in manibus & docti ad prælia. Hoc est, qui ad administrationem reipub. uocati sunt, & etiam afferunt prudentiam rerum gerendarum. Vtrunq; enim requiritur, ut & apti sint & uocati. Quod addit

Vnius cuiusque gladius super  
fœmur eius.

Significat sollicitudinem & curam  
quam

## CANTIC. MARTINI LVTH.

quam administratio politica requirit.  
Oportet enim in omnes occasiones in-  
tentum esse, nusquam cessare, nunquam  
securum esse. Sicut Paulus dicit, Qui præ  
est, præsit in sollicitudine. Roma. 12.

### Lectulum fecit sibi Salomon.

Encomij pars, quam hactenus au-  
diuimus, est nihil aliud quam gratiarum  
actio pro Lecto, hoc est, populo. Hic de  
lectica seu sede meminit, quam Salomon  
sibi comparauit. Neq; autem est, ut pute-  
mus hæc de materia dici, sed sedi seu le-  
cticæ comparat, leges & iudicia, quibus  
populum suum instituit Salomon.  
Hæc commendat ita, quod insignita  
fuerint, Auro, id est, sapientia, Argento,  
id est, eloquentia, Purpura, id est, ardore  
charitatis, Cedrino ligno ex Libano, hoc  
est, incorruptione, ut stata & fixa essent.  
Sed cur hoc?

*Sedes Sa-  
lomonis.*

### Propter filias Ierusalem.

F Hoc

ANNOT. IN CANTICA

Non propter Gentes, sed propter  
populum Dei.

Egredimini filia Sion, & uide-  
te regem Salomonem.

Est hæc quoque aptissima huic Enco-  
mio particula. Quasi dicat, Ostendi uo-  
bis, quale regnum uobis Deus sub Salo-  
mone dederit, & quantis donis cumula-  
ti sitis, quod & in repub. domi leges ac iu-  
dicia, & foris pacem habetis. Nunc etiam  
hoc facite, uidete initia horum dono-  
rum. Non rapuit Salomon regnum per  
tyrannidem, sed mater sua coronauit e-  
um, hoc est, consensu totius populi reg-  
num ei delatum est. Igitur intuemini &  
complectimini eum, & Deo agite grati-  
as pro istis donis suis, quæ tam large in  
uos, sub hoc rege, distribuit &c. Atque hæc  
particula satis ostendit huius figuratæ o-  
rationis, qua ubique utitur, nullum alium  
sensum esse, quàm quod rempub. suam  
ornare, & pro ea gratias agere Salomon  
uoluit.

CAPVT

CANTIC. MART. LVTH  
CAPVT QVARTVM.

Quam pulchra es amica mea.

**I**N tertio capite audiuius uocem spō  
se, laudantis Deum & agentis gratias,  
pro regno per Salomonem instituto.  
In hoc capite respondet Sponsus, sunt e-  
nim alternæ Cantilenæ.

Porro hæc commutatio, quod alter  
nis canunt populus & Deus, eo pertinet,  
ut fides, quasi arrabone Spiritus confir-  
metur, ac certo statuatur ista placere Deo,  
& se esse in gratia. Quod igitur populus  
antea prædicauit Dei dona in hoc reg-  
no, idem nunc audit ab ipso Deo fieri, ut  
eo ad gratiarum actionem magis accen-  
datur, & certius sua dona intelligere &  
intueri rectius discat. Ideo dicit, Quam  
pulchra es, o Regnum Israel, quam es  
sanctum, quia certe statuis te Deo tuo  
placere. Incipit autem descriptionem  
pulchritudinis à capite.

Oculi tui Columbarum.

F . Oculi

## ANNOT. IN CANTICA

*Oculi.* Oculi significant ductores & doctores. Sic Lucae. 10. Lucerna corporis est oculus. Hos columbinos uocat, hoc est, simplicitate insignes. Id enim in Doctore praecipue requiritur, ut maneat in simplicitate doctrinae & religionis.

Hoc igitur primum est, quod in populo hoc Deus praedicat, quod habet sacerdotium & iustum cultum Dei. Hi oculi sunt, qui primam commendationem merentur. Sicut Daniel quoque in Leone suo, hoc est, regno Babylonico, commendat, quod stabat in pedibus, sicut homo, erecto capite, & habebat humanum cor.

*Leo in Daniele.* Nam ideo pertinet, quod ea Monarchia donata fuit cognitione Dei, Sicut testatur Regis edictum.

Sed hic obseruemus, Sponsam hanc habere columbinos oculos coram Sponso. Coram mundo enim nihil iudicatur scedius, aut deformius esse. Neque enim sapientia carnis, hanc speciem iudicare potest, quam etsi uideat, & audiat, tamen uidet eam, ceu per coloratum uitrum.

Ab eo

CANTIC. MART. LVTH.

Absq; eo quod intrinsecus latet.

Ego sic uerto. Oculi tui, oculi columbarum, intra Cincinnos tuos, Vt significet cesariem ad oculos usq; propendentem. Nam ea quoq; insignis commendatio est in puella. Porro Cincinni significant ornatum Sacerdotij. Sicut in Ecclesia necesse est omnia ordine & decore fieri. Sic apud Esaiam quoq; est, Abradet dominus capillos & barbam per Assyrium. Et alibi, Caluo capiti affimilat populum, priuatum Sacerdotio. Quidam per Cincinnos malunt intelligere reliquos duces populi.

Cincinni

Capite.

Capilli tui, sicut greges Caprarum, quæ tonsæ sunt in monte Galaad.

Fortasse alludit ad locum Gene. 31. quod Iacob cum gregibus suis in Galaad pernoctauit, cum rediret ex Mesopotamia. Quanquam mihi aptius uidetur, quod respicit ad nomen montis. Signi-

F 7      ficat

ANNOT. IN CANTICA

**Galaad** . ficut autem cumulum testimonij. Hoc nomine ad templum alludit, ubi sacrificia & cultus cæteri exercebantur.

**Similitudo capillorum.** Non simpliciter comparat capillum Capris, sed gregi Caprarum, ad significandam concordiam & consensum eorum qui in populo docent. Ideo etiam nominat tonsas Capras, Non quod tonsæ sint, sed quod capilli ita pares sint, ac si pexi essent.

Dentes tui sicut greges tonsarum que ascendunt de lauacro.

**Dentes** . In dentibus candor, in oculis nigredo commendatur, sicut scitis. Sicut autem capillorum similitudo, ostendit consensum doctorum inter sese. Ita etiam dentes uidemus in ordinem positos esse, & quasi mutuo se se iuuare. Est autem dentium, mordere.

**Dentes candidi** Id in Doctore etiam requiritur, ut sit potens ad arguendum & conuincendum. Debet autem hoc sic fieri, ut tamen dentes sint candidi, hoc est, debet fieri sine amarulentia, sine acerbitate & odio, ut



CANT. MART. LVTH,

dio, ut emendatio, non uindicta, quaeratur. Tales doctores, inquit, habet hoc regnum.

Omnes gemellis foetibus, & sterilis non est inter eas.

Hoc addit, ad ostendendum fructum ministerij. Nam tum gemelli eduntur, cum animi primum lege terrentur, Deinde iterum promissionibus seu Euangelio eriguntur.

Ad hunc modum qui uerbum recte secant, fructum doctrinae suae in Ecclesia cernunt. Neque enim fieri potest, ut sine fructu doceatur Ecclesia, Sicut dicit, Sterilis non est inter eas.

Recte secantes uerbum Dei  
Etc.

Sicut uitta coccinea labia tua.

Mire decent in puella, labia rubicunda. Porro labia significant officium docendi. Ea gemina sunt, Sicut etiam doctrinae ratio gemina est, Legis & Euangelij. Quod sunt rubicunda, charitatis symbolum est. Nam praeceptum charitatis munus est recte docere de religione.

Labia.

Compa

## ANNOT. IN CANTICA

Comparantur autem uittæ, seu fasciæ coccineæ, qua colliguntur crines, ad significandam concordiam. Sicut Paulus monet, Vnum sentite &c.

### Eloquium tuum dulce.

*doctrina  
impiorū.* Doctrina impiorum est labor & dolor. Imo sepulchrum patens, Sicut Propheta appellat. Sed hæc commendatio est uerbi Dei, quod dulce est, reficit enim animos afflictos & contritos. Et Petrus inquit, Quo ibimus domine, uerba uitæ æternæ habes. Ioan. 6.

*Verbum  
Dei.*

### Sicut fragmen mali Punici, genæ tuæ.

*Genæ.* Rubicundæ genæ etiam sunt insigne ornamentum. Nihil proprie agunt, tantum lucent & spectantur, non docent sicut oculi & dentes. Quare ego accommodo ad conuersationem seu mores doctorum in Ecclesia, In his etiam lucere debet ignis Charitatis. Sicut Christus dicit, Lu

*Matth. 5*

CANTIC. MART. LVTH.

et, Luceat lux uestra coram hominibus,

Sicut turris David collum tu-  
um, quæ ædificata est cum pro-  
pugnaculis,

Hoc quoq; ad Doctores pertinet. *officium*  
Neq; enim solum ædificare, sed etiam de *Doctaris*  
fendere debent. Tempore pacis docen-  
dum est. Belli autem tempore pugnan-  
dum, & resistendum Satanæ ac hæreti-  
cis.

Ideo requirit in hac pulchra forma,  
firmum & rectum collum, quod compa- *Turris*  
rat turri Davidis. De hac turri nihil ex- *Davidis*  
tat quod, sciam, in sacris literis. Sed sine  
dubio munitissima fuit, & instructa ad  
depellendos hostes. Sic Doctorem decet  
instructum esse, ut sit potens in doctri-  
na. Tit. 1.

Mille clipei pendent ex ea.

Hoc addit ad significandam copi-  
am, qua instructi debent esse Doctores

F s

contra

"ANNOT. IN CANTICA

contra omnis generis hæreticorum, & Satanę dolos & fraudes. Fuit autem id in hoc populo eo magis necessarium, quod natura propendebat ad idololatriam, ad quam etiam uicinarum gentium quotidianis exemplis & moribus inuitabantur, etiam si absq; falsis Doctõribus & pseudoprophetis fuisset.

Duo ubera tua, sicut duo Hinnuli.

*Ubera.* Præter hoc, quod ministerium uerbi describit, per oculos, dentes, capillos, turrin, etiam uberum similitudinem huc applicat, quæ apte conuenit consolationibus, quę subijciuntur territis mentibus. Sicut Paulus dicit. 2. Timot. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis ad docendum, ad arguendum, ad erigendum, ad instituendum in iustitia &c. Ibi enim sine figura dicit, quod Salomon hic quasi Poeticis figuris adumbravit.

Sed quomodo conuenit uberibus & gemellis hinnulis? Fortasse eo alludit quod

CANTIC. MART. LVTH.

quod non sint ubera, qualia scortorum  
sunt, sed casta & delicata. Sic in Prouerb.  
5. Vxorem hoc nomine appellat. Lata-  
re cum uxore tua, tanquam cum Hin-  
nulo.

Qui pascuntur in rosis.

Atqui in syluis pascuntur, Sed per-  
tinet hoc quoque ad descriptionem, ut u-  
bera iucunda & deliciariora significet,  
quæ scilicet intumescant, non ex uili pa-  
stu graminis, sed ex Rosis.

Nihil hic admoneo, de impuris co-  
gitationibus, quæ iuuentuti incidunt,  
cum tales descriptiones audiunt. Nam  
Spiritus sanctus castus est, & sic meminit  
membrorum muliebrium, ut ea uelit in-  
tueri, ceu bonas creaturas Dei. Et in hoc  
Libro nihil est, quod mihi quidem magis  
placeat, quam quod uideo Salomonem,  
tam suauibus figuris loqui, de summis do-  
nis, quæ Deus contulit populo suo.  
Ita ut

Membra  
mulie-  
bria.

ANNOTAT. IN CANTI,

Ita ut insigne Exemplum gratitudinis nobis hic sit propositum. Atq; utinam nos quoq; Deum nostrum sic laudare, sic ei gratias agere disceremus, ut eum appellaremus solem nostrum, amicum, Ecclesiam autem suam Capream, pastam floribus &c.

Deus Sol  
noster

Vadam ad montem Myrrhæ,  
& ad collem Thuris.

Hoc ceu Epiphonema est, quo concludit encomium de ministerio uerbi in hoc populo institutum. Hactenus. n. recensuit fere omnia uerbi officia, quæ oculis, dentibus, capillo, &c. comparantur.

Myrrha  
Thuris.

Nunc hanc quasi acclamationem addit. Hoc tuum conum, mihi est instar montis, in quo Myrrha & Thus, suauissimi fructus proueniunt. Ibi manebo, ibi oblectabo me, donec aspiet dies & inclinentur umbræ. Non fastidiam dona hæc, non quæram noua, sicut fastidiosi Spiritus solent. Quanto enim magis editur, bibitur

CANT. MART. LVTH,

bibitur, uidetur, auditur hæc doctrina,  
tanto magis fitire, esurire debent audito *Veri au-*  
res, & optare, ut perpetuo nihil aliud *ditores*  
neq; audire, nec uidere liceat. Qui hunc *uerbi.*  
affectum non habent, nullum uerum gu-  
stum uerbi Dei habuerunt, quantumuis  
multum de eo garrere norint.

Myrrha symbolum uerbi est, Thus *Myrrha*  
autem orationis. *Thus.*

Tota pulchra es, amica mea, &  
macula non est in te.

Hic, meo iudicio, alius locus est, quan-  
quam etiam pertinet ad institutum En- *Fructus*  
comion. Loquitur enim de fructu & ef- *uerbi.*  
ficacia uerbi, quid scilicet hoc ministeri-  
um uerbi tanto opere prædicatum, in po-  
pulo efficiat. Q. d. Antea te aspexi tan-  
tum in una parte, nempe in sacerdotio.  
Nunc uideo te totam pulchram & sine  
macula esse. Nam uerbum publice præ-  
dicatum, ciues domum reportant, & ex  
uero discunt se & suos gubernare. Ita ut  
ubiq; experiamur, in templo, in repub.  
in Oeco

## ANNOT. IN CANTICA

in Oeconomia certos uerbi fructus, quod  
ceu fermentum omnes reipub. partes, of-  
ficia, & status omnes peruadit.

Nam cum referimus hanc pulchritu-  
dinem ad uerbum, belle conuenit. Sicut  
quoq; Christus dicit. Mūdi estis propter  
sermonem, quem loquor uobis. Et Ec-  
clesia hodie, quanquam semper oret pro  
remissione peccatorum, tamen si uer-  
bum, Sacramenta, fidem, ipsum caput  
Christum respicias, est mundissima & si-  
ne macula.

Veni de Libano, sponsa mea,  
ueni de Libano, ueni de uertice  
Amana, de uertice Sanir & Her-  
mon, de cubilibus leonum, &  
de montibus Pardorum.

*Libanus* Libanus notus est. Est etiam notus  
mons Amanus, ex latinorum literis. Sa-  
nir pars eius est. Sunt fere contigui mon-  
tes, & omnes aquilonares Hierosolymi-  
tanis.

Est au



## CANTIC. MART. LVTH.

Est autem hæc exhortatio quædam, ut uerbum retineat populus, nec patiat<sup>r</sup>ur se in idololatriam adduci, propter exempla uicinarum gentium. Q. d. Regnum meum patet ad Libanum usq<sup>ue</sup>, sed uos ciues mei, caue<sup>t</sup>e à gentibus. Sunt uicina cubilia Leonum, & montes Pardorum, hoc est, Habemus uicina magna gentiliū imperia, Sed heus, huc à Libano ad Hierusalem & templum, ubi uerbum est. Istic nihil est, quàm immanes bestia, à quibus extrema pericula expectabit<sup>is</sup>, nisi fugeritis.

Regnum  
gentium

Vulnerasti cor meum, soror  
mea, sponsa, uulnerasti cor me-  
um.

Insignis hic affectus est, in quo uidemus, cum consentiunt populi in uerbo, & uno sensu quantū id gaudium sit deo & angelis. Vocat enim amicam, uocat sponsam, uocat sororem, talem populum, & cor suum dicit amore tanquam saucium esse.

Consen-  
sus in do-  
ctrina.

In uno

ANNOTAT. IN CANTI.

In uno oculorum tuorum.

*Unitas in  
doctrina*

Emphasis est, in nomine, uno, ut ostendat Deo gratissimam esse simplicitatem, unitatem, & puritatem in doctrina. Sicut uidemus, quàm ubiq; Christus & Apostoli ad hanc consensionem hortentur & inuitent.

Quam pulchræ fuit mammæ tuæ, soror mea, sponsa.

*Uera.*

*Matt. 18.*

Uera non in Doctoribus tantum, sed etiam in populo sunt. Nam Christi dictum uerum est, Vbi duo uel tres conuenerint in nomine meo, ero ego in medio eorum. Ideo cum priuatim frater consolatur fratrem, cum annunciat remissionem peccatorum, uerbum id ratum est, & non fallit. Est enim Spiritus sanctus efficax per uerbum, ubicunq; id dextre ac sincere tractatur, siue in publico, siue in priuato.

Uera tua suauiora uino.

Omnis

CANT. MARTINI LVTH.

Omnis generis solatia nihil sunt, si conferas cum ijs consolationibus, quas uerbum Dei nobis proponit.

Consolationes  
uerbi.

Odor unguentorum tuorum  
super omnia aromata.

Tua fama suauius olet, quàm omnium gentium fama, uenit enim ex uerbo. Quid enim est fama totius mundi, ad eam quam tu habes, quæ non rebus solum, ut Iurisconsultus, non corpori solum, ut Medicus, sed animo mederis, quæ erigis & consolaris conscientias unguento Sponsi tui. Hoc unguentum uerbi, medetur corpori & animo, ac utrunq; recreat & conseruat.

Fauus distillans labia tua.

Hactenus egit gratias, & predicauit  
insigne donum, quod Deus instituit  
Politiam & Sacerdotium in hoc populo.  
Nunc addit, non solum à Deo illa instituta esse, sed etiam fortunari, manare efficaciam

**G**      **ficaciam**

ANNOTAT. IN CANTI.

ficaciam huius ordinationis & fructum  
per totum populum &c.

*Fauus.*

Fauus, Populus qui sic habet ministerium uerbi est fauus, id est, colloquium & consolatio mutua. Et distillans fauus, id est dimanans. Illa suauitas & puritas doctrinae, peruadunt totum populum.

*Lac.*

Lac. Lacte infirmi aluntur. Idem uerbi ministerium est, neque enim infirmos abijcit Deus.

Odor uestimentorum tuorum, sicut odor thuris.

*Odor  
thuris.*

Hic populus est ornatus pulcherrimis uirtutibus, quae sequuntur uerbum, unde odor thuris est, id est, unde celebris est & late praedicatur fama eius.

Dicit autem thuris odor, quod ista fama referat aliquam diuinitatem. Prima enim huius populi laus est, pulcherrima disciplina cultus Dei.

Hortus conclusus, soror mea, sponsa &c.

Alia laus huius populi. Commendat. n. cum quod sit pulcherrimis legibus conclusus

CANTIC. MARTINI. LVTH.

clusus & formatus circuncisione, & alijs ritibus, & quod maximum est, promissionibus signatus, quibus ab omnibus alijs populis discernitur. Sicut nos Christiani nunc sumus signati uerbo, Baptismo & Sacramento altaris, quibus discernimur ab omnibus alijs gentibus, non solum coram mundo, sed uerius in iudicio Dei.

*Note populi Dei*

Emissiones tuæ paradyfus malorum Punicorum, cum pomorum fructibus &c.

Hic populus est hortus, cuius emissiones, id est, plante, quæ emittuntur e terra. ceu paradyfus quædam sunt, plena arboribus, id est, sanctis hominibus.

*Hortus*

Quod latinus fecit, Cum fructibus pomorum, accipio pro suauibus & delicatis fructibus. Varij fructus & arbores, significatiua dona & officia in populo. Boni doctores magistratus, patres familias serui seruæ, iuuenes, senes &c.

*Fructus  
Arbores*

Thuris arbor sunt, qui fideliter & assidue orant. Sicut Myrrha & Aloe, mortificantes carnem suam significant. Sic omnia genera donorum e uerbo Dei in auditores manant.

*Thuris  
Myrrha  
Aloe*

G a Fons

CANTIC. MARTI. LVTH,

Fons hortorum, puteus aquarum uiuentium.

*Libanus*

Est Epiphonema, Tu es uere fons aquarum fluentium de Libano. Libanum per allegoriam uocat ciuitatem Hierusalem. Q. d. Hierusalem sic diuinitus multis donis & in Sacerdotio & Politia ornata est ceu fons, qui irrigat alios hortos. Huius enim exemplo alix quoq; ciuitates excitantur ad religionem & ciuilem disciplinam amplectendam.

Surge Aquilo & ueni Auster, perfla hortum meum, ut fluant aromata eius.

*Auster.*

*Boreas*

Vult hunc hortum exerceri tentationibus, ut sint uices afflictionis & prosperitatis. Auster inflat praesumptione, Boreas exiccat desperatione. Non ut pereat hortus, sed ut latius spargatur odor eius, ut uerbi uirtus in cruce appareat.

CAPVT

CANTIC. MARTINI LVTH.

CAPVT QVINTVM.

**E**st oratio populi, agnoscentis beneficia & dona Dei. Rogat enim, ut dilectus uelit uenire in hortum, quem sic ornauit laudibus. Hoc est, uelit ei benedicere, & dona praesentia conseruare. Sicut in Psalmis oratur. Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Alio-  
qui animi in securitatem delabuntur & ruunt.

Veniat amicus meus in hortum suum &c.

Hunc hortum, hanc Politiam Deus meus, tu constituisti, Veni igitur cole & conserua eum, uerbo & Spiritu tuo, ne pereat situ. Comede de fructibus eius nobilissimis. Hoc est, Declares nobis tua praesentia, tibi placere ista omnia &c.

Venio in hortum meum &c.

Exaudita est oratio. Significat enim  
se pra

ANNOTAT. IN CANTI.

*Testimo.  
cōscien-  
tie in  
pijs.* se præsentem esse, & probare omnia, & placere sibi omnia. Hoc est testimonium conscientia, quod pijs in officio & uocatione sua sentiunt. Quod cum seruiunt uocationi suæ, certo affirmare possunt, Deum probare ipsorum opera & grata esse, Quamquam alicubi negligentiores sint, Neq; enim exclusa hic est remissio peccatorum.

Messui myrrham meam.

*Myrrha.  
Aroma-  
ta.* Myrrha est mortificatio carnis. Aromata quæ suauiter olent, sunt reliqua bona opera & fructus fidei, hos se colligere, & ipsi frui, dicit.

Fauum meum comedi &c.

Nota Emphasim, quod omnia illa sua esse dicit. Q. d. Placent mihi conciones, consolationes, opera tua, uiuendo, operando, loquendo, docendo, places &c, Etsi autem fieri non possit in hac infirmitate, quin multa peccentur, aut negligentia



## CANTIC. MART. LVTH.

gligentia, aut alijs modis, Tamen placet ista obedientia, quantumuis imperfecta, propter fidem in Christum. Sicut Ioannes dicit, Deus maior est, quam cor nostrum. Habemus eius bonum, quod infinitum est, contra nostrum malum finitum.

Comedite amici.

Exhortatio ad totam Ecclesiam, ut fruantur illis beneficijs & donis cum gratitudine. Sunt autem necessariae consolationes, quæ egre creduntur ab ijs, qui uersantur uel in Politia, uel in Ecclesiae ministerio. Confirmant autem animos piorum, ne laboribus & ingratitude hominum fracti, discedant ab officio suo.

Dormio ego, sed cor meum uigilat.

Hic incipit nouus locus. Hactenus enim descripsit tempus pulcherrime pacis, quæ sub Salomone floruit, Proq; ea egit gratias. Nunc prospicit in futura tempora, & uidet ob peccata populi uarijs malis tum Politiam, tum Sacerdotium affligendum.

G 4 Quem

## ANNOTAT. IN CANTIC.

Quemadmodum enim tempesta-  
rum uices sunt, sic subinde pacem bel-  
lum, tristitiam lætitiā, afflictionem con-  
solatio, rursus consolationem alia affli-  
ctio sequitur. Has uices ad finem fere hu-  
ius libri Salomon tractat, & describit fu-  
turas tentationes uniuersali descriptio-  
ne. Sic perpetuo in hoc regno fiet, Subin-  
de tentabimur, exercebimur uarijs cala-  
mitatibus &c.

Ego dormio, & cor meum uis-  
gilat.

Dormio, fruor iam alta pace. Se-  
cura sum, omnia sunt tranquilla. Nihilo-  
minus cor meum uigilat, Video enim  
peccata populi, uideo minari Deum ma-  
la per uerbum. Sum igitur sollicita de fu-  
turo malo &c.

Vox dilecti mei pulsantis.

Vox pul-  
santis.

Hic incipit crux. Vox pulsantis, est  
uox terroris, uolentis expergefaceri, ne  
secura

CANTIC. MARTINI LVTH.

secura amittat præsentia bona. Crux enim est necessaria & utilis nobis. Qui diligit filium suum, multiplicat ei flagella, dicit in Prouerb.

Cruce uti  
lis.

Aperi mihi amica &c. quia caput meum &c.

Est accusatio Sponsæ. Pax qua hætenus frueris, te desidiosam facit. Iaces in lecto, me nocturnis imbribus madidum, ante fores stare pateris, hoc est, negligis me, negligenter administras tam Politiam quam Sacerdotium. Caput & capilli toti madent, id est, duces in utroque regno negliguntur &c.

Expoliaui me tunica mea.

Nuda iaceo, non possum surgere. Significat non solum culpam neglecti uerbi, sed rebellionem quoque. Non uult parere per patientiam Deo uisitati propter peccata. Non uult dimittere pacem, nihilominus tamen pergit in peccatis suis

G s



## ANNOTAT. IN CANT.

suis, Atqui in Psalmo est, Iusticia & pax  
se consolata sunt, quod sine iusticia ne  
speranda quidem pax sit.

Dilectus meus misit manum  
suam per foramen.

Hic uult eam cogere, ut surgat, quantū  
uis inuita. Sic misit manum suam per fo-  
ramen, cum Assyrium mitteret, cum alijs  
calamitatibus eos premeret, sic excitauit  
hanc Politiam diffluentem ocio, & solu-  
tam longa pace. Deus non mentitur,  
semper minas sequuntur res.

Surrexi, ut aperirem dilecto.

*Aperire  
ostium.*

Aperire hostium, significat animum  
præbere patientem. Dicit igitur se pati-  
enter sustinuisse manum Dei.

Ne autem sentias id facile esse, Ma-  
nus meæ, inquit, stillauerunt Myrrham,  
& digiti mei myrrham transeuntem us-  
que ad pessulum seræ. Vult significare,  
diffici

CANTIC. MARTINI. LVTH.

difficile fuisse carnem uincere, ut consen-  
tiret Deo, ne murmuraret, sed admitte-  
ret poenam & ferret. *Cruceat  
ni dura*

At illo declinauerat.

Hic intenditur tentatio & augetur,  
Quod uidetur Deus nos relinquere in  
ipsis malis, neq; offertur aliqua consola-  
tio fessæ menti.

Anima mea liquefacta est.

Verbum significat, egressa est, Q. d. tanta  
expectatione teneor, ut animo pene lin-  
quar. Nullum sentio auxilium, solum  
uerbum suum reliquit mihi, in eo hæreo  
ut pene deficiam &c.

Inuenerunt me Custodes, qui  
circumeunt Ciuitatem.

Custodes, hic intelligo Doctores legis  
qui non

## ANNOT. IN CANTICA

qui non consolantur, sed magis terrent,  
& obijciunt peccata. Sicut illi in Hiob,  
cum consolari debeant, damnant.

Possunt Custodes quoque accipi, pro  
ijs doctoribus, qui in calamitate, uana  
praesidia docent, quibus innitamur. Sicut  
apud nos fuerunt cultus Sanctorum, In-  
dulgentiae, & aliae huiusmodi impiae nu-  
gae.

*Verbum  
gratiæ  
solatur.*

Sed afflicti animi non possunt eri-  
gi, nisi per uerbum gratiae. Omnia alia  
solatia non modo non iuuant, sed etiam  
(sicut hic conqueritur afflictus popu-  
lus) magis uulnerant, & cumulant iram.

### Adiuuro uos Filiae Hierusalem.

Sponsa, uel populus in tentatione  
positus, siue ea sit captiuitas Babylonica,  
siue alia quaedam, amisit Deum suum, &  
est relictus in manibus aduersariorum,  
ita, ut nusquam appareat Deus uel auxi-  
lium. Non tamen ideo desperat, sed to-  
lerat manum Dei uisitantis, & uocat ali-  
os, eosque hortatur ad orationem. Filiae  
Hieru

CANTIC. MART. LVTH.

Hierusalem, hoc est, omnes uos qui per-  
tinetis ad hunc cultum.

Qualis est dilectus tuus, ex di-  
lecto.

Verte, præ dilectis. Volunt scire quem  
dilectum habeat, quod eum omnibus a-  
lijs dilectis præfert, quod deserta, non  
uult se ad alia præfidia & auxilia conuer-  
tere. Sicut solent homines, quos non Spi-  
ritus Dei, sed ratio sua agit & docet.

Hic igitur incipit longam imagina-  
riam descriptionem, qualem habeat di-  
lectum. Nunc primum eum describit,  
cum amisit eum. Sic solemus omnes, præ  
sentia bona fastidimus, & negligimus.  
Sublata ex oculis quærimus inuidi. Si-  
cut Poeta ait.

*Præsentia  
bona ne-  
gligimus*

Dilectus meus candidus & ru-  
bicundus.

Est descriptio imaginaria Dei, non  
qualis

## ANNOT. IN CANTICA

qualis est in sua maiestate. Sed qualis est in cultu & uerbo suo. Hoc est, Dei induti & ornati regno & sacerdotio in populo illo, &c.

*Candor.*  
*Rubor.*

Candor significat lætitiã. Festis enim diebus uestiebant candidis. Rubor amorem significat. Q. d. Cum Sacerdotium & Regnum adhuc starent integra, abundabamus pulcherrimis donis, quibus Deus testabatur nobis suam amorem erga nos. Erant igitur omnia plena gaudio & lætitiã. Nunc miseri lugemus, dissipata Politia, amissis illis pulcherrimis donis &c.

Sic fit, qui uerbum Dei habent, illi habent amantem, consolantem, lætificantem & beneficientem Deum. Hæc autem omnia amisisse se queritur populus.

**Electus e milibus.**

Est electus heros & gygas, qui paratus est ad defendendos suos.

**Caput eius aurum optimum.**

**Religio**



CANTIC. MARTIN. LVTH.

Religio & doctrina, quam Moses sapientiam huius populi uocat, est ceu aurum purissimum. Aliorum deorum cultus sunt ceu scoria &c.

Cincinnati eius densi.

Abundabam eo tempore, cum adhuc retinerem Deum, cultoribus Dei & ministris, qui capiti, hoc est, Deo sunt proximi. Erat magna copia Sacerdotum & Leuitarum.

Et nigri sicut coruus.

Sacerdotes erant graues uiri, in quorum uultu & gestibus iucunda seueritas inerat. Nisi quis malit accipere nigram comam, ob externam speciem, contemptam, Id quod non puto. Fuerunt enim nigri capilli laudati apud illos. Sicut apud Horatium quoque, Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

*Nigri capilli.*

Oculi eius sicut Columbæ ad riuulos.

Oculi

ANNOTAT. IN CANTI.

**Oculi.** Oculi sunt rectores & duces populi, qui non solum Deum colunt eiq; seruiunt, Sed etiam erudiunt & docent simpliciter & fideliter.

**Colūba.** Celebratur Columba ob mundiciem, quod non bibit, nisi mundissimam aquam. Idq; ideo, ut possit sibi cauere ab accipitribus, quorum imaginem aqua reddit. Sic fideles doctores intenti sunt, ad cauendos falsos spiritus, & uersantur solliciti ad aquam mundam, hoc est, ad Scripturam.

**Fideles  
doctores**

Addit autem, Oculi loti lacte, hoc est, pleni consolationibus. Item. Residentes in plenitudine, hoc est, præ se ferentes hilaritatem aliquam. Cui oculi indicant seueritatem, &c. Sed huius Sponsi oculi sunt pleni, & habitant in plenitudine, id est, habent copiosum populum, uerbum eorum fideliter auditur, Ecclesie & Scholæ sunt plenæ discipulis.

Genę eius, sicut areolę aromatum.

Genę

CANTIC. MART. LVTH.

Genæ sunt externa conuersatio totius populi, quæ sequitur ex uerbo, Illa est excitatio, fundit suauem odorem, pacis, humilitatis, fidei &c. Genæ

Labia eius Rosæ distillantes  
Myrrham.

Labia sunt suauia & plena amore, distillant tamen Myrrham, id est, doctrinam mortificantem, docent, arguunt, instant, obiurgant &c. Labia

Manus illius tornatiles aureæ.

In toto populo, inquit, sunt, qui abundant bonis operibus. Legis opera sunt, manus contractæ, rugosæ & aridæ. Hic cum summa uoluptate bene operantur, sine molestia aliqua. Legis opera

Venter eius eburneus.

Vulgus significat, quod est in corpore Ecclesiæ, ceu uenter, quod quanquam Venter  
H per se

ANNOT. IN CANTICA

per se infirmum sit, ut aliorum membro-  
rum ministerio opus habeat, tamen est  
candidum, sicut Ebur, & incorruptibile.

Crura illius, columnæ mar-  
moreæ.

*Crura.*

Crura, hoc est, robustos in Ecclesia,  
opponit uentri.

Species eius ut Libani.

Totus populus est, ceu mons Libanus,  
pulcherrimis arboribus confitus, in quo  
uaria officia, uaria dona sunt &c.

Guttur illius suauissimum.

Non foetet ei anima, sed dulcia spi-  
rat. Hoc est, hi fructus Ecclesiae, quos hic  
recitauit, placent & grati sunt Deo.

Totus

CANTIC. MARTINI. LVTH.

Totus est desiderabilis.

Non quod nulli sint impij in illo populo, Sed quia uerbum habet, ideo omnia dicit esse desiderabilia, propterea quod nullus thesaurus cum uerbo Dei conferri possit, in quo uerum cultum Deus nobis prescribit, & remissionem peccatorum promittit, ut nullum peccatum sit reliquum &c.

*uerbum  
Dei*

Sic celebrat Sponsum suum, & queritur se omnibus his donis priuatam, quæ praesente eo habuit.

H. Inca

ANNOT. IN CANTICA

IN CAPVT SEX-  
TVM

Quo abiit Dilectus tuus.

**S**Ponfa ob amiffum Sponfum, triftis  
quæfuit eum apud alias Ciuitates,  
fed non inuenit. Illæ tamen pollicen-  
tur fuum ftudium, fe oratione adiuturas  
eam, & fimul quæfituras Sponfum.

Dilectus meus descendit in  
hortum.

*Fructus  
tentatio-  
nis.*

Hic redit confolatio. Videt enim  
fe non omnino defertam à Sponfo, fed  
abiiffe eum in hortum, ut hortum cu-  
ret & Rosas colligat. Hoc eft, ut fua do-  
na magis in populo augeat. Cum enim  
Deus nos deserit, non facit id ira, aut o-  
dio noftri, fed purgat fic uitem, ut eo me-  
lius fructificet, Ioannis. 15. Tractat enim  
Sponfa hic fructum tentationis, quod  
per mnl

CANTIC. MART. LVTH

per multas tribulationes proficiamus in  
fide & bonis operibus.

Ego dilecto meo, & ipse mi-  
hi.

Id est, Ipse est meus dilectus, & ego sum  
eius dilecta. Hæc plerophoria & fiducia  
sequitur tentationem. Rosæ sunt Sancti *Rosæ.*  
in isto populo.

Pulchra es amica mea.

Hic se Sponsus Sponsæ offert, & si-  
gnificat se delectari eius fide, quod non  
sit fracta tentatione, ut blasphemaret,  
aut à Deo discederet. Est autem hæc ma-  
gna conscientiae consolatio, quod certo  
statuit placere Deo patientiam, & dele-  
ctari eum sacrificio contriti, non tamen  
desperantis cordis, Vt quanquam caro  
offensa non nihil murmuret, tamen spi-  
ritus gemat ad Deum, & potius in ten-  
tatione

*Sacrifici  
um cõtri  
ti cordis.*

ANNOTAT. IN CANTI.

ratione perpetuo manere & perire cupiat, quam ut ad impietatem a Deo recedat. Sic probatio spem parit.

Sicut Tirza, & decora sicut Hierusalem.

**Tirza.**

Tirza fuit sedes regum Israel. Q. d. Mea Sponsa, tu es quasi Tirza formosa, & bene munita ciuitas. Et sicut Hierusalem optimis legibus formata & instituta. Nihil aliud est, quam descriptio prophetiæ, quod sentit Ecclesia seu populus omnia sua opera summe placere Deo.

Terribilis ut castrorum acies.

**Ecclesia  
terribilis  
diab. &c**

Ecclesia seu populus Dei, non solum est bene institutus cultu Dei, & Politicis legibus, sed etiam terribilis Diabolo



CANTIC. MARTIN. LVTH.

bolo & aduersarijs suis. Satan enim me-  
tuit nos, cum uidet cor hac fiducia mu-  
nitum, quod credimus nos placere Deo.  
Metuunt & aduersarij, Ideo enim occi-  
dunt pios, quia metuunt. Sicut Pharao  
Exod. 1. Sapienter opprimamus, inquit,  
eos, ne forte multiplicentur &c.

Auerte oculos tuos a me.

Duplex sententia. Prima dehorta-  
toria est, Auerte oculos tuos a me, id est,  
ne speculeris de Maiestate, alioqui obru-  
eris ab ea. Hanc non probo, uidemus  
enim esse Sponsum in argumento con-  
solationis.

Altera sententia est commendato-  
ria & amatoria, Auerte oculos tuos a  
me, tam sunt suaues & iucundi, sic me ir-  
ritant, ut non possim eos amplius uide-  
re. Non quod reiiciat oculos, sed amato-  
rio more, dum iubet, ut auertat eos, uult  
maxime ut non auertat.

H 4

Estigi

ANNOTAT. IN CANTI.

**Oculi.**

Est igitur commendatio ordinum, in spirituali Regno. Oculi enim sunt Doctores, quales fuerunt Helias, Helyseus, &c. Illi tam mihi placent, inquit, ut prouocent me ad superbiam. Sunt insignes consolationes, quibus testatur Deus, se probare huius populi politiam & cultum, ut corda concipiant plerophoriam, se placere Deo, &c.

Capilli tui, sicut grex Caprarum.

**Capilli.**

Conueniunt omnia cum superiore descriptione. Sunt autem capilli, sicut dixi, Sacerdotes & Leuitæ, qui sunt in uertice populi, & regunt uerbo Dei populum.

**Gilead.**

Gilead significat cumulum testimoniorum. Ea est sacra Scriptura, quæ uere continet cumulum testimoniorum.

Dentes tui sicut greges ouium,  
quæ

CANT. MARTINILVTH.

que ascenderunt de lauacro, omnes gemellis foetibus.

Hoc quoque pertinet ad officium docendi, mordere & obiurgare, non odio priuato, sed ex charitate & pio zelo. Ideo ouium sunt dentes. Quod autem addit de gemellis foetibus, Significat fructum praedicationis. De genis supra.

Dentes

Gemelli, foetus.

Sexaginta sunt Reginae, & octoginta Concubinae, & Adolescentularum non est numerus.

Hactenus laudauit diuersa officia & status huius populi. Laus tamen magis referenda est ad ipsum uerbum, quo regitur populus, quam ad personas que regunt.

Nunc agit gratias pro Politia diuinitus data, quod dimanauerit in tot Ciuitates & uillas. Hic enim scopus tenendus est per totum Librum, quod de Politia loquatur.

H s Sexa

ANNOTAT. IN CANTI.

*Reginae.* Sexaginta igitur Reginas, & octo-  
*Concubinae.* ginta Concubinas, accipio pro Ciuitati-  
 bus locupletioribus & tenuioribus, quæ  
 per totum Regnum Salomonis in Syria,  
 Idumea, Palestina &c. fuerunt, & iisdem  
*Adolescentulae.* legibus sunt usæ. Adolescentulæ sunt reli-  
 quum Ciuitatum uulgus, quæ omnes di-  
 uinis legibus administrabantur.

*2. Reg. 11.* Locus in libris Regum de multitu-  
 dine uxorum Salomonis, plerisque hunc  
 locum obscurauit. Falluntur autem qui  
 putant Salomonem tam libidinosum fu-  
*Qua occasione Salomon tam multas habuerit uxores.* isse, ut tot uxores duceret. Imposuit ei ne-  
 cessitatem eam Lex, quæ iubebat, ut de-  
 functo marito sanguine proximi succe-  
 derent. Desertæ igitur uiduæ, uidebant  
 sibi optime consultum, si inter regias ux-  
 ores aut concubinas essent. Hac occasio-  
 ne tot mulierum factus est maritus Sa-  
 lomon.

Vna est Columba mea, perfe-  
 cta mea &c.

Dixi quod gratias agat de fructu,  
 qui

## CANTIC. MART. LVTH

qui sequitur ex uerbo. Administratio illa non est frustra, Sunt sexaginta Reginae &c. quæ omnes ea utuntur. Et quamquam nulla ex his ciuitatibus sic sit pura, ut non multi perditī & nequam homines in ea sint. Tamen in singulis aliqui sunt p̄ij, columbina simplicitate, qui ex animo hanc Politiam colunt & obseruant, qui eam tanquam summum Dei donum admirantur & prædicant, cum uerbum habeat, & in ea Ecclesia Dei sit. Hæc est unica mea, mea una Columba, collecta ex toto Regno &c.

Viderunt eam filie Sion, & prædicauerunt beatam.

Pios & bonosciues qui passim sunt in Ciuitatibus coguntur omnes laudare, etiam impij.

Quæ est ista quæ progreditur

tur

ANNOTAT. IN CANTIC.

tur, quasi aurora confurgens,  
pulchra ut luna, electa ut sol.

Regnum  
Salomo.

Gentium  
regna.

Regnum Salomonis sic constitutum  
& ornatum legibus celebratur ubique, Pro-  
dit & illuminat totum orbem fama &  
gloria sua. Cætera regna, sunt obscuræ  
tenebræ collata ad hoc, quia sunt obses-  
sa per Satanam, Deus non misit eis uer-  
bum suum, nec illustravit ea radijs co-  
gnitionis suæ. Est igitur hæc Politia Sa-  
lomonis, ceu aurora, sol & luna in mun-  
do, propter uerbum.

Sunt autem insignes consolationes,  
quando politicus populus potest sibi per-  
suadere, se talem esse coram Deo, qualem  
hic describit, Nam coram mundo sæpius  
uidemus contrarium, Sicut etiam populi  
Israelitici historia nos docet.

Descendi in hortum meum, ut  
uiderem fructus conuallium,  
&c. Non noui &c.

Finis

## CANTIC. MARTI. LVTH.

Finita consolatione, sequitur alia tentatio. Hactenus laudauit Regnum suum, & egit pro eo gratias. Videt enim columbam, hoc est, aliquos in singulis ciuitatibus bonos, quorum pietatem & uitam probat.

Iam conuertit se in alteram partem, & uidet tantam multitudinem impiorum esse, ut nulli præ ea pii aut boni esse uideantur. Sic enim fit, Vicia uehementius mouent animos. Requiritur igitur hic singularis fortitudo, quam Spiritus Dei suppeditat, ne frangatur aliquis aspectu illorum malorum.

*Multitudo impiorum.*

Descendi, inquit, in hortum meum. Egi Episcopum & uisitatorem, ut uiderem fructus meæ Politia, Et ecce tanta impiorum est multitudo, ut cogar dicere Nesciui uel non noui, scilicet meam columbam. Cum enim æstimamus numerum, tanta multitudo est impiorum, ut nulli usquam uideantur esse pii.

Idem nobis accidit cum uisitamur ecclesias, tot inuenimus ubiquitiam, ut merito aliquis desperet de fructu uerbi. Et tamen manet columba illa, quanquam tecta

ANNOT. IN CANTICA.

recta malorum multitudine non cernatur.

Anima mea conturbauit me.

Admodum obscurus hic locus est. Hieronymus sic reddidit, ut recte conueniat cum sententia, quam dixi, Venisse se ad aspiciendos & quærendos fructus. Sed nescire, hoc est, nihil inuenire. Quod semper maior numerus est improborum, Tum si quis spectet, amitti quasi bonos, & nusquam apparere. Sed mihi aptius esse uideretur, si coniungamus sententias in hunc modum.

Nesciui quod posuit me anima mea, ut essem quadriga populi munifici.

Nam Aminadab appellatiue accipio. Est autem usitata figura, quod Anima ponitur pro uoluntate. Anima mea posuit me in quadrigas populi, hoc est, Ego optaui esse quadrigæ populi. Sed hoc

Anima.



CANT. MARTINI LVTH.

hoc quoque nescio, Sum quidem positus,  
ut præessem alijs, & regerem alios. Sed  
nolunt regi, uolunt ipsi non parere, sed  
regere, & principes esse &c. Sic enim so-  
let indomitum uulgus.

Reuertere, reuertere o Sula-  
mith,

Sponsus hic reuocat Sponsam ab  
aspectu malorum, ut mittat illa, & poti-  
us consoletur se aspectu bonorum quæ  
habet. Est autem non leuis ars posse uin-  
cere præsentem tentationem, & reuoca-  
re animum à tristitia, cogitatione dono-  
rum quæ habemus. Quæ semper, si quis  
dextre iudicet, superant & excedunt lon-  
ge incommoda quibus premimur. Dicit  
igitur, Reuertere & aspiciemus te. Auer-  
te oculos ab incommodis præsentibus.  
Te inspice, & uidebis quanta in te bene-  
ficia & dona contulerit Deus.

Vocat autem eam Sulamithen, uel *Sulamith*  
perfectam, uel pacificam, ut eam insigni  
preconio auocet à trifibus cogitationi-  
bus, quas concepit ex aspectu malorum.

Pacifi

## ANNOT. IN CANTICA

Pacifica es, hoc est, Omnia se bene habent, abundas omni genere bonorum. Vel perfecta es, nihil tibi deest, Habes enim Politiam diuinitus institutam, habes Magistratus qui regant, & subditos qui obediant. Si qui inter hos mali sunt, hi ne te moueant, Considera potius tanta dona tua &c.

Nos quoque in priuata uita hanc æquitatem retinere debebamus, ut patienter toleraremus leuia quædam uitia, uel in amicis, uel uxore, cum tot alijs commodis pensata sint, si quis modo recte æstimat.

### Quid uidetis in Sulamith

Quin potius recte, & sicut meretur, inspicite eam. Agnoscite Deum & uerbum Dei in ipsa, & rem pub. non humano, sed diuino consilio, constitutam. Quid ergo in ea reprehendi potest? Deus Oeconomiam, Politiam, Ecclesiam huius populi non solum dedit, sed & approbat. Neque hoc solum, sed & promisit se affore, &c.

Nisi

CANTIC. MARTINI. LVTH.

Nisi choros castrorum.

Est instructissima, ut non sit periculum à multitudine impiorum, quod eam euertant. Deus adest & gubernat suum populum &c.

CAPVT SEPTIMUM.

Quam pulchri sunt gressus tui  
in calciamentis, filia Principis.

**H**ic describit carmine Politiam, sic ordinatam & ornatam, & fingit eam incedentem. Ut significet, eam non solum habere excellentia dona, sed etiam esse in quotidiano donorum usu. Quod Sacerdotes uerbum Dei doceant, Magistratus recte ius dicat, &c. Hoc significat, quod calceatam esse fingit. Neque enim puto eum uelle allegoriam, quod sit munita & uincta legibus &c.

Iuncturæ foemorum tuorum,  
sicut monilia &c.

I Ferunt

## ANNOT. IN CANTICA

Ferunt prohibitum fuisse apud Iudeos, ne adolescentes hunc Librum legerent. Id quod alij sic accipiunt, ne hac lectione adolescentes inflammarentur ad libidinem.

Ego autem ob difficultatem potius interdictum fuisse puto, quod cum in totum Politicus sit, inutilis esse uideatur Iuuenibus, qui nullum humanarum rerum habent usum. Nam & adolescentes sine concupiscentia de mulierculis loqui & audire possunt, si tanquam creaturam Dei eas considerent. Et Spiritus sanctus habet castum os & purum cor.

Loquitur igitur hic de membris genitalibus, tanquam de sua creatura, qua abutitur caro & concupiscentia, suo, non Spiritus sancti, uitio. Hæc ideo dico, ne quis hoc textu, qui amatorius esse uideatur, offendatur.

Sciendum autem est, quod Spiritus sanctus in allegorijs magis spectet usum quam formam rei. Quare hic mentionem facit membrorum generationis, ut uentris, umbilici, fœmorum, &c. ut fœcunditatem huius populi describat. Laudantur

CANTIC. MART. LVTH.

dantur in mulierculis fœmora latiora, quod aptiora sint, gerendo fœtui.

Fœmora  
lata.

Loquitur igitur Salomon de spiri-  
tuali generatione in hoc populo, quod  
iuuentus instituitur ad ministerium Ec-  
clesiasticum & Politicum. Eiusmodi fœ-  
mora, apud nos sunt Scholę. Et dicimus  
ideo infœlicem Germaniam, quod hac  
apta & eleganti fœmorum iunctura ca-  
reat, & Scholę desertę sic iacent &c.

Spiritu-  
lis gene-  
ratio.

Fœmora

Vmbilicus tuus, Crater rotun-  
dus, cui nunquam uinum de-  
fit.

Vis conceptiua & generatiua in um-  
bilico est. Id quod ex Hiob arguunt ca. 40,  
Virtus eius in umbilico uentris eius.  
Significat autem parentes & magistros  
iuuentutis. Hi sunt uelut Crater, cui nun-  
quam deficit uinum, hoc est, non est inuti-  
lis eorum institutio.

Vmbili-  
cus.

Crater

Sic commendat Sponsę Sponsus ea  
dona quę habet, ut consoletur se pręsen-  
tibus, & contemnat ea mala, quibus of-  
fenditur.

I 2

Venter

ANNOT. IN CANTICA

Venter tuus sicut aceruus tritici.

*Venter .  
Vmbili-  
cus* Institutio & eruditio tua est fecunda, sicut cumulus tritici. Laudatur rotunditas in ventre. Sicut umbilicus depressior, & paululum infixus uentri laudatur.  
*Rosa.* Rosas uocat scripturam & leges.

Duo ubera tua &c.

*Ubera.* Ubera habet, quibus generatos alit  
Collum tuum, sicut turris eburnea.

Turrim dicit, quod sit erectum, Eburneum, quod candidum & durabile collum fit.

*Collum.* Sunt autem collum doctores & magistratus populi incorrupti, & firmi, qui non franguntur animo, non uincuntur odio, amore, precio &c. sed rite faciunt officium suum.

Oculi

CANTIC. MART. LVTH.

Oculi tui, sicut piscinae Hef-  
bon, ad portam magnatum.

De his piscinis nihil legimus in scri- *Oculi.*  
ptura. Sunt autem oculi doctores, qui  
ceu piscinae redundant aquis, ut conso-  
lentur, & fide & moribus, infirmos. O-  
culi clari, pellucidi, sicut piscina.

Nasus tuus, sicut turris Liba-  
ni, quae respicit ad Damascum.

Rectus Nasus quoque laudatur, Sed *Nasus.*  
Spiritus sanctus magis usum spectat. Si-  
gnificat igitur Doctores & Magistratus  
diligentes, qui non stertunt, sed ubique  
uigilant. Puto significare speculam ali-  
quam, ad Aquilonem sitam.

Caput tuum, sicut Carmelus.

Caput sunt summi in populo, Sa- *Caput.*  
lomon scilicet cum Principibus suis, &  
Sacerdos summus. Hi sunt tanquam fer-  
tilissimus

ANNOTAT. IN CANTIC.

tilissimus mons, Non per se, sed per magnificas promissiones, quas utriusque habent.

Et comæ capitis tui, sicut purpura Regis &c.

Mirabilis figura, quod capillitium uocat cannales, Et tamen si formam spectes, non multum abhorret à re. Capillus enim muliercularum dependens in humeros distinctus, & modice inflexus, seu tortus est, ut efficiat similitudinem aquæ e canali profluentis.

*Capilli.* Sunt autem hi cannales, seu capilli, ordines, tum Leuitarum, tum politici Magistratus, qui à magno Sacerdote & Rege, ceu capillus à uertice capitis per dorsum ad inferiores corporis partes, fluent.

Quod autem addit, Sicut purpura, non respicit ad colorem, sed ad materiam. Laudantur enim molles capilli, quos nos serico comparamus.

Quam pulchra es & decora.

Hic



CANTIC. MARTI. LVTH.

Hic laudat Politiam tot donis or-  
natam.

Pulchram uocat, quod sic belle o-  
mnia officia distributa sunt.

Decoram, quod hæc dispositio ornet  
ipsam, & delectet omnes uidentes & au-  
dientes ipsam.

Statura tua, assimilata est pal-  
mæ &c.

Palma non cedit ponderi. Sic tu *Palma.*  
quoque es, gentes te non poterunt pre-  
mere. Sacerdotes. n. docent uerbum, & ni-  
hil morantur odium mundi. Iudices tui  
sequuntur ius, & iuste iudicant, nihil mo-  
rantur inuidiam mundi, &c. Sicut est in  
.2. lib. Regum. 14. ca. Dominus meus Rex  
est, sicut Angelus &c.

Dixi ascendam in palmam.

Adeo mihi places sic instituta & or-  
nata, ut cogar te amplecti.

Sunt insignes consolationes, quibus  
Deus significat sibi grata esse & placere  
omnia, de quibus hæcenus dixit. Respon-  
det enim suo Spiritu spiritui Salomonis,

I 4 Recte

ANNOT. IN CANTICA

Recte eum facere, quod sic uehat laudibus Politiam suam, & pro ea agat gratias. Et amatorie dicit, Ascendam hanc palmam, id est, amanter complectar te & regnum tuum. Sic fiet ut

Vbera tua, fiant botrus uineę,

Non erit amplius lacte opus, sed sic confirmabo tuos ciues, ut possint bibere uinum, durabo eos non solum ad ferenda, sed uincenda quoq; mala &c.

Vbera.  
Nasus.

Coniungit autem uberibus nasum. Vbera enim docent, Nasus autem custodit & uigilat, & tuetur doctrinam.

Guttur tuum, sicut uinum optimum.

Laudes tuę & gratiarum actio, quam pro Politia offers, sunt mihi gratissima.

Guttur.

Guttur enim allegorice, significat canere, laudare, gratias agere. Illa mihi sunt ceu uinum, qui ambulat ad dilectum meum recte (Sic enim uertendum est)

Hoc est

CANT. MART. LVTH,

Hoc est, Ideo placent laudes tuæ, quia directæ sunt in me. Non prædicas tuas uires, tuam iusticiam, me prædicas &c.

Et dentibus illius ad ruminandum.

Nos sic uertimus

Quod commouet labia senum

Verbum enim quo hic utitur, significat famigerare, & sermonem spargere, ut sit sententia, Illas laudes & præconia illa quibus mea beneficia celebratis, retinent & propagant senes, qui magnam cognitionem historiarum habent, in alios.

Veni Dilecte mi, egrediamur in agrum &c.

Hic postulat Sponsa nouum donum, pro quo postea aget gratias. Regnum Israel sub Salomone fuit amplissimum, Imperauit enim Edomitis, Palestinis, Syris & Moabitis.

I s Orat

ANNOT. IN CANTICA

*Ager.*

Orat igitur Sponsa, Quoniam ha-  
beat adhuc multos alios populos foris.  
(Hoc enim agrum uocat) ut uelit dare  
gratiam suam Sponsus, ut illi quoque recte  
administrentur, & uerbum in finitimas  
gentes propagetur.

Mane surgamus ad uineas &c.

Volumus uidere, an in illis quoque  
sint aliqui boni, & reipub. utiles uiri.

Ibi dabo tibi ubera mea.

In istis locis quoque docebimus, exer-  
cebimus etiam apud illos cultum & le-  
gem nostram.

Mandragoræ dederunt odo-  
rem suum.

*Mandra-  
gora.*

Non uult hoc, quod nos hodie Man-  
dragoram uocamus, sed significat sua-  
uem & nobilem aliquem fructum, Sicut  
apparet ex Genesi, & ex hoc loco.

Senten

## CANT. MART. LVTH,

Sententia autem est. Inuenio fructum uerbi, etiam apud gentes uicinas, quæ fruuntur religione & Politia nostra, Verbum non docetur sine fructu, sed generat etiam inter gentes optimos homines.

### Omnia poma noua & uetera.

Poma generaliter significant omnes nobiles fructus arborum. Significat se abundare bonis ciuibus, quos abscondit Sponso. Hoc est, Gloria regni populi Dei non cernitur nisi in uerbo, quacumq; alia parte eam spectes, sordet. Ideo mundus non solum contemnit bonos, sed persequitur & odit. Non enim est dignus, ut uel pium hominem uel bonum opus uideat. Ideo dicit Sponsa, Quæ abscondi tibi.

*Poma.*

*Gloria  
populi  
Dei non  
cernitur.*

### CAPVT

ANNOTAT. IN CANT.  
CAPVT OCTAVVM.

**D**iximus in principio, hunc Librum Salomonis, esse ceu Hymnum, in quo canit beneficia diuina, exhibita populo suo per uerbum, & gratias pro ijs agit. Videtur autem hic instituire conclusionem Cantici, & orare pro futura dilatatione regni. Respicit enim in tempora Christi, quibus uerbum & cultus Dei in totum orbem uulgandus erat. Sic oratur in Psalmo etiam, Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis.

Quis mihi det, te fraterculum meum, sugentem ubera matris mee, ut inueniam te foris, & de osculer te &c.

Sententia est, O Deus noster, auge Regnum hoc in infinitum. Est in agro foris, hoc est, in uicinis gentibus, & optat tamen ultra procedere.

Fingit autem Sponsum paruulum & sugentem ubera matris suæ. Deus enim  
nim

CANTIC. MART. LVTH.

nim in illo populo, si alia regna spectes,  
in quæ erat propagandus, erat ceu infan-  
tulus. Dicit igitur, Es tanquam puer su-  
gens lac matris, Quis dabit mihi, ut te in-  
ueniam foris, propagatum per uerbum  
Euangelij in omnes gentes.

Addit autem, Vt deosculer te. Oscu-  
lari enim est, uerbum dare, habere Euan- *Osculari*  
gelium. Hæc cum fient, inquit, non am-  
plius despicient me homines. Sumus  
iam contemptus populus. Sed tum fiet,  
ut in omnibus Regnis per totum orbem  
sint aliqui, qui me colent & laudabunt,  
qui amplectentur cultum Dei, & uerbo  
Dei credent &c.

Apprehendam te, & ducam in  
domum matris meæ.

Tum deducam te in Synagogam.  
Sicut de Ioanne scriptum est, Conuertet  
cor patrum in filios. Iudæi enim creden-  
tes in Christum, non sunt deducti ad nos  
Gentes, sed ad patres suos, hoc est, ad fi-  
dem patrum. In eam familiam post nos  
gentes

ANNOTAT. IN CANTI.

gentes sumus asciti, ut iam simus unus  
populus.

Ibi me docebis.

Tum instituetur ministerium do-  
cendi perfectum, cum per Spiritum san-  
ctum ita manifeste adiuuabitur.

Et dabo tibi uinum conditum,  
& mustum malorum Grana-  
torum meorum.

Tum erit doctrina uberior & effica-  
cior, quàm unquam sub lege fuit. Dabo  
uinum quod bibes, id est, approbabis. Et  
mustum malorum Granatorum. Hoc for-  
te addit, ut significet nouum doctrinæ ge-  
nus, ex uarijs Prophetarum testimonijs.

Leua eius sub capite meo, & de-  
xtra eius amplexabitur me.

Hactenus Canticum Salomonis au-  
diuimus



## CANTIC. MART. LVTH.

diuimus, in quo cecinit de beneficijs presentibus & præteritis, ac petijt in futurum propagari regnum, & doctrinam per orbem terrarum. Quæ in hoc capite sunt, dixi esse tanquam Epilogum, quo refert, quæ per totum Libellum tractauit.

Vtitur autem hic quoq; amatoria figura, sumpta à maritali complexu, Per quem significat, hoc Regnum esse in tutela Dei, ac diuinitus regi & formari. Hoc cum ita sit, ut plane nihil dubitandum sit de fauore Dei erga nos, Ideo dicit,

Adiuuro uos Filia Hierusalem,  
ne suscitatis, neque euigilare faciatis  
Dilectam.

Hoc est, Vos Ciuitates quæcunq;  
estis sub hoc cultu Dei & regno, Curate  
ut sitis quietæ & pacificæ, ne excitatis motus  
& tumultus. Sed lætamini potius  
in ista

## ANNOTAT. IN CANTI.

*Pax & Iusticia cōiūcta.* in ista gratia & pace, ac obedite legibus, parete Magistratibus. In religione quoque cauetes, ne turbetur aliquid, aut per idololatriam, aut alias blasphemias opiniones. Hæc enim duo coniuncta sunt. Pax non potest consistere sine religione seu iustitia, Secundum uersum Psalmi, Pax & Iusticia osculatae sunt se mutuo.

Supra obtestationem addidit, Adiuuro uos per Capreas, ut saltem ob reuerentiam sanctorum Patrum & Prophetarum, quos maiores habuerunt, sint quieti & tranquilli. Quod addit,

Donec ipsa uelit.

Puto eum de occasione loqui, quæ necessitatem imponit. Vos ciues nolite eam excitare, si excitatur ab hostibus uicinis, facite tum quoque officium uestrum, ut simul uigiletis, & conferatis operas & opem.

Quæ est ista, quæ ascendit de deserto innixa super dilectum suum?

Non

## ANNOTAT. IN CANT.

Non solum uicinæ gentes, sed etiam ipsi, qui sunt in populo hoc, mirantur sic ascendentem ex deserto.

Est autem hoc prædicatum perpetuum operum Dei, quod ceu ex deserto & arida terra proueniunt. Impij florent & prodeunt, ceu ex Paradyso iucundissima, ubi nihil uidetur esse quod deformitatis aliquid habere possit. E contra Ecclesia & populus Dei uidetur ex deserto prodire. Nam eius gloria tantum in uerbo cernitur. Si ex Paradyso ascenderet, miraretur eam mundus, sed desertum non miratur.

*Prædicatum perpetuum operum Dei.*

Et tamen, inquit, innititur delitijs, quas scilicet uerbum affundit. Vbicunq; enim est uerbum Dei, ibi necesse est esse Spiritum sanctum, fidem, & alia Spiritus dona. Ideo recte dicit eam inniti, & præsumere de Deo, in cuius uerbo sic pertinaciter hæret. Etiam si quæ sectæ sint, tamen coram Deo obscurantur, & tantum uidentur pñ, Alij in nullo sunt numero. Idem de peccatis & alijs infirmitatibus sentiendum est.

Ego olim hæc accommodabam ad  
K animam

## ANNOT. IN CANTICA

*Speculatiuam* animam, & ad speculatiuam uitam. Sed qui uult speculatiuam uitam uere definire, is sic definiat, quod sit credere & inniti uerbo. Qui enim sine uerbo speculantur, subuertuntur à Satana. Sicut non semel expertus sum, Quare somnia ista abijciamus.

Sub Pomo fuscitauit te.

Quod interpretes reddidit.

Ibi corrupta est mater tua.

Manifestus error est. Nam uocabulum pœnæ commutauit in uocabulum culpæ. Verbum enim hic proprie significat laborem enitendi, seu dolores partus. Quanquam alicubi accipiatur pro corrumpere & uulnerare.

*Mater. Filij.* Mater est respublica, Ciues sunt filij. Hos, inquit, sub Pomo excitauit, ibi te ædificauit, seu enixa est mater tua. Nam regnum Iudæorum non ita amplum fuit, si spatium consideres. Comparatur igitur non magnæ arbori, ut sit seminarium futuri regni Ecclesiæ, quod per omnes terras uulgabitur.

Pone

CANT. MART. LVTH,

Pone me, ut signaculum super  
cor tuum, ut signaculum su-  
per brachium tuum.

Hæc est exhortatio Sponsi, ut Spon-  
sa maneat in uerbo, nec patiatur se ex-  
tra uerbum, aut ad cogitationes, aut ad  
cultum alium abduci. Age, inquit, sim tibi  
ego, ceu signum, seu annulus quo me  
agnoscas, & ex corde complectaris. In  
me respice, in me fige oculos atq; cor. At  
ubi es tu? In uerbo, inquit, in Hierusalem  
& in templo meo.

Hoc sigillum affigito cordi tuo &c.  
Quod non tantum super cor, sed eti-  
am super brachium uult poni, Significat  
fidem & charitatem simul, ut secundum  
uerbum Dei & credamus & uiuamus. Id  
cum fit, tum uere in ornatu diuino ince-  
dimus, & sigillum hoc recte gestamus.

Quia fortis est, ut mors dilectio  
& dura, sicut infernus, æmula-  
tio.

K 2

Parum

## CANTIC. MART. LVTH.

Parum apta uidetur hæc esse ratio. Sed quia hic locus habet descriptionem uitæ spiritualis, aptissime conuenit hæc sententia, Quia enim ad fidem & charitatem retinendam hortatur, significat magno & infracto animo opus esse, propter uarias tentationes, quæ pijs obijciuntur. Sed talis animus quomodo potest describi melius, quàm si uocetur fortis dilectio? Hic enim affectus inter reliquos omnes regnat. Sicut non solum honestus & maritalis amor, qui σοφῶν dicitur, ostendit. Sed etiam furor ille iuuenilis & stultus. Verum enim est, quod Poeta dicit, Omnia uincit amor.

Inquit ergo Sponsus, Si me uere diligis, retinebis sigillum meum, & quicquid tristitiæ ac incommodorum tibi à mundo & Satana obijcietur, hoc uinces.

*Amor* Amor enim est fortis sicut mors, quæ omnia domat, Et est dura æmulatio seu zelus, sicut infernus, qui non potest flecti precibus, ut reddat mortuos. Zelum possumus appellare, ein zornige liebe, ubi nimio amore, non odio personæ irascimur. Ideo

*Amor*

*Zelus*

CANTIC. MARTINI. LVTH.

Ideo autem similitudinibus Mortis  
& Inferni utitur, ut ostendat pium po-  
pulum futurum in mortis & inferni sen-  
su, sicut Paulus dicit, Quotidie mori-  
mur. Rom. 8.

Lampades eius ut lampades ig-  
nis atque flammarum.

Quod uertit, Atque flammarum, in  
Ebreo est, Flamma Dei. Significat autem  
utroque inexhaustum & infinitum ardo-  
rem charitatis, qui non possit extingui.  
Distinguit enim ignem Dei ab alio igni  
materiali, quod ignis Dei sit æternus & *Ignis dei*  
inextinguibilis, qui non possit accendi  
aut extingui humano arbitrio. Hunc ig-  
nem, inquit, quem Deus sic in te accen-  
dit, non mors, non infernus, non omnes  
mundi & Satanæ iniuriæ poterunt ex-  
tinguere, Cedit enim amor nemini, & *Amor.*  
amori cedunt omnia.

Aque multæ non potuerunt  
extinguere charitatem.

K 3 Aquas

## ANNOTAT. IN CANTI.

*Aqua.* Aquas multas uocat, sicut Christus Matth 7. cum loquitur de domo posita supra petram, Nulla uis tempestatum, inquit, extinguet amorem hunc, sed magis etiam accendet. Qui enim serio uerbum *Tentati.* *onis fru-* *ctus.* complexi sunt, hi irritantur quasi tentationibus & cruce, ut propius id complectantur. Omnium igitur tentationum hic finis est, ut etsi conentur nos à Christo diuellere, tamen magis nos cum Christo coniungant.

Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione &c.

Est insignis adhortatio, qua monet populum, ut magno studio & cura uerbum retineat. Sicut igitur monuit hactenus perdurandum esse in calamitatibus, & non cedendum. Ita hic in alteram partem iubet, nempe, ut neq; opibus & potentia sinat se aliò transferri.

Futurum est, inquit, ut amatores  
alij



CANTIC. MARTI. LVTH.

alij tibi insipientur, ut sollicitent te non solum cruce & minis, sed etiam promissionibus & opibus. Sed memineris, quid amor faciat, despicit enim omnem substantiam, contemnendo contemnit omnia. Sic Augustinus, Amor est pondus omnium rerum, nec potest ullo precio redimi.

Amor

Soror nostra paruula, & ubera non habet,

Supra monui, Salomonem in fine huius Cantici, respicere ad spirituale Regnum Christi, quod expectabatur futurum longe amplius & maius, quam corporale Regnum populi Iudaici fuit. Nec dubium est, quin sermonibus communibus hec sepe & multum agitata sint. Sed in eo error erat, Vulgus putabat, Christi regnum corporale futurum esse. Non intelligebat, sic Christum regnaturum per uerbum, ut tamen regna mundi suum tenerent cursum.

Opinio  
Iudeorum  
de regno  
Christi.

K 4

Salomon

## ANNOT. IN CANTICA

Regnum  
Christi.

Salomon igitur sic dicit, Si spectemus amplitudinem eius Regni, quod per nouum Testamentum Christus instituet, Tunc noster praesens populus recte comparabitur paruulae puellae, nondum habenti ubera, hoc est, nondum maturae fatis ad praedicationem Euangelij, per totum mundum spargendi.

Sed etiam querelae significatio hic proposita est, ut haec sit ceu communis uox omnium Prophetarum & Sanctorum in populo legis, suspirantium ex carcere legis, in latitudinem Euangelij, ut Deus maturet promissiones de Christo factas, &c.

Quid faciemus sorori nostrae?  
&c.

Insignis affectus animi accensi expectatione futuri Christi. Sicut Christus in Euangelio quoque dicit, Amen dico uobis, multi Reges & Prophetae uoluerunt uidere & audire, quae uos uidetis & audistis, sed

CANTIC. MARTINI. LVTH.

tis, sed neq; uiderunt nec audierunt. Ita hic Salomon in persona omnium Sanctorum, Quid faciemus? Q. d. Qualis & quam iucunda illa temporum facies erit? Quod addit,

In die quando alloquenda est.

Pulcherrima & non obscura significatio est, Regnum Christi in uerbo tantum esse positum. Non. n. dicit in die quornanda, in thalamum deducenda est. Sed alloquenda, nempe, per Apostolos & ipsum Christum, suauissima praedicatione Euangelij, qua docebitur de gratia Dei & remissione peccatorum.

Regnum Christi.

Q. d. Hodie non est dies alloquendi, sed tacendi. Sumus enim adhuc in carcere legis positi, & quasi scintillam procul uidemus, reuelandi uerbi, per quod regnum Christi in totum orbem propagabitur. Iam respondet, sed obscurissime

Si murus est, ædificemus sub eum propugnacula argentea.

K s Hæc



ANNOT. IN CANTICA

*Populus  
Dei com  
paratur  
muro tur  
rito.*

Hæc satis uidentur monstrosa esse, quod sororem comparat muro, quem uelit ornare argenteis turribus, & ostio, quod uelit ornare Cedrinis tabulis. Sed hic quoque dicam sententiam meam, Mihi uidetur, quod comparet populum dei quem sororem uocat, tempore Euangelij, muro turrato. Per ministerium uerbi enim, munitur Ecclesia, ceu muro, contra omnes falsas doctrinas, etiam contra portas inferorum.

*Varietas  
ministeri  
orū in Ec  
clesia.*

Quod autem meminit non unius sed plurium turrium, seu propugnaculorum, quæ in hunc murum collocare uelit, recte refertur ad ministeriorum uarietatem, quæ in Ecclesia requiritur. Sicut Paulus ostendit Ephe. 4. Commendat igitur in nouo populo Ministerium uerbi, & promittit se eum non deserturum, sed ædificaturum, ut constituentur, ceu in speculis ministri, qui custodiant Ciuitatem.

Si ostium est, compingamus illud tabulis Cedrinis.

Cedrus

CANTIC. MART. LVT.

Cedrus commendatur non solum ab odore, sed ab æternitate quoq; non enim putrescit. Hinc illud Persianum. Cedro digna locutus.

Cedrus.

Ostium autem uocat Doctores, seu catechistas in Ecclesia, per quos quotidie ingrediuntur & egrediuntur aliqui.

Ostium.

Murus igitur pertinet ad defensionem, ostium autem ad doctrinam. Sicut Paulus quoq; hac figura utitur. Ostium mihi magnum apertum est. Et significat hæc ipsa figura, incrementum Ecclesiæ, dum enim quotidie prædicatur uerbum, semper aliqui noui accedunt, quorum corda Spiritu & amore Dei accenduntur

Murus.

Ego murus, & ubera mea, sicut turris.

Hæc Sponsæ uox est, iam maturæ. Ecclesia enim post datum Spiritum sanctum, & uerbum reuelatum, uere murus est contra Satanæ & hæreticorum insidias. Et habet ubera, turris in modum firma, quibus docet, consolatur, erigit &c.

Ecclesia  
murus est

Hæc

## AN NOT. IN CANTICA

Hæc autem doctrina & consolati-  
ones hæ, certissimæ & firmissimæ sunt, in  
quibus animi acquiescunt, in alijs non ac-  
quiescunt, sicut experientia ostendit.

Ex quo facta sum coram eo,  
quasi pacem inueniens.

*doctrina  
defensio*

Vbi hæc duo sunt, recte docere & de-  
fendere contra lupos, ibi necessario sequi-  
tur pax & tranquillitas. Contra, ubi al-  
terum horum aut ambo desiderantur,  
ibi frustra expectatur pax.

*Lex.*

Respicit autem oblique ad Legem,  
ibi enim sub duris imperijs exercebatur  
populus. Sed Euangelij doctrina ueram  
pacem affert, ne corda dubitent de mise-  
ricordia Dei. Ac sane summa calamitas  
est, Deum tacere & non loqui. Tanto nos  
hoc tempore decebat esse gratiores, post  
tantam lucem reuelatam.

*Euange-  
lium.*

*Deum ti-  
mere.*

Vinea fuit pacifico,

Inter

CANT. MARTINI LVTH.

Interpres fallitur, utrunq; enim iudico proprium nomen esse, Vt textus sic legatur.

Salomon habet uineam in Baal Hamon.

Vt alterum personæ, alterum loci nomen sit. Quanquam Baal Hamon nusquam alibi reperitur.

Sic autem coniungo hæc cum superioribus. Salomon in fine Cantici, ad finem populi, hoc est, ad regnum Christi respicit, in quo uerbum gratiæ erat diuulgandum per totum orbem terrarum. Eius regni, quia reliquiæ Iudeorum initium fuere. Ideo totam Ecclesiam appellat suam uineam, & dicit eam esse in Baal Hamon, hoc est, in maxima multitudine & loco copiosissimo. Baal enim herum significat, & Hamon multitudinem.

*Vinea.*

*Baal*

*Hamon.*

Vt consoletur populum suum, & spem faciat promissionum certe exhibendarum, quod quantumuis exiguum regnum

## ANNOT. IN CANTICA

**Regnum Christi.** regnum, si ad alia gentium regna comparas, sit seminarium futuri regni Christi, quod est regnum multitudinis, quia non loco, non personis certis, finitum est, sed est in omni loco, inter omnes, usque ad finem mundi. Hæc sententia mihi magis placet.

Quamquam nihil impedit, quin accipias, ceu Epilogum rotius libri, ubi suum regnum commendat, Et quamuis coram mundo exiguum esset, tamen dicit amplissimum esse respectu uerbi Dei. Ad hunc modum, quæ sequuntur ad externam administrationem referri possunt. Sicut Historiæ docent, Salomonem summa cura & studio administrasse regnum. Sed nos, ob Euangelij honorem, uolumus persequi spirituale regnum, cuius ceu seminaria fuere populus Salomonis.

### Tradidit eam Custodibus.

Hæc uinea, non iacebit sine cultu neglecta, sed habebit cultores suos, Apostolos, & alios ministros uerbi, per quos  
Spiritus



CANTIC. MART. LVTH.

Spiritus sanctus uarijs donis ornabit Ec-  
clesias.

Vir tradit pro fructu eius mil-  
le argenteos.

Numerus finitus est pro infinito. *Millena-*  
Quia autem millenarius numerus, est ul *rius nu-*  
rimus, significat Custodes illos uenire, *merus,*  
cum plenissima mercede & amplissimis  
fructibus. Sic Petrus, Paulus, Ioannes  
&c. Custodes positi, hanc uineam cum  
maximo fructu coluerunt. Neq; enim  
uerbum Dei potest sine omni fructu do-  
ceri.

Vinea mea coram me est.

Sic uinea hæc est mandata custodi-  
bus, ut tamen Dominus ipse eam inspici  
at. Sicut ille dicebat, Deus non condidit  
mundum, & abiit. Inspicit, imo adest,  
cum ministeria obeuntur, & est efficax.  
Sic in Politia non bene faciunt officium,  
qui non ipsi inspiciunt negocia.

Mille

## ANNOT. IN CANTICA

Mille tui pacifici, & ducenti  
his, qui custodiunt fructus  
eius.

Ego retineo proprium, Mille tibi o  
Salomon. De Politia facilis sententia est.  
Nam Princeps est Dominus omnium.  
Qui autem Principi locant operas, sin-  
guli pro merito ferunt mercedem.

*Ioann. 1.* Sed si ad regnum Christi & uerum  
Salomonem respicimus, non obscurum  
est, quid Ioannes dixerit, De plenitudi-  
ne eius accepimus omnes. Etsi enim du-  
centos habent Custodes, hoc est, etsi San-  
cti sua dona habent, tamen Christus fons  
donorum omnium est.

### Quæ habitas in hortis.

*Horti.* Hortos pluraliter uocat, aut poli-  
tice diuersos principatus Salomonis, aut  
spiritualiter Ecclesias. Est autem exhor-  
tatio, ut summa fide administrentur Ec-  
clesiæ, esse enim, qui omnia inspiciant &  
obseruent. Fac

CANTIC. MART. LVTH.

Fac me audire uocem tuam.

Postquam admonuit esse qui Sponsam obseruent, etiam hoc monet, ne taceat, sed loquatur. Hoc enim reliquum est, ut uerbum Dei assidue exerceatur, ne aut fastidio, aut contemptu, aut odio uerbi, opprimamur. Sicut Iudei fastidiebant Manna, & respiciebant ad ollas Aegypti.

Fuge dilecte mi.

Hic Sponsa quoque Sponso ualedicit, & rogat, ut finiat istam captiuitatem legis, & liberam Euangelij doctrinam in mundum, tanquam in uarios montes, spargat, & sit similis Capreae, non uno in loco subsistenti.

Ad hunc modum ego hunc Librum intelligo de Politia Salomonis, Quod si erro, ueniam meretur primus labor. Nam aliorum cogitationes, longe plus absurditatis habent.

FINIS.

L

EXIMIO

EPISTOLA

EXIMIO VIRO D. IOANNI  
BRIESMANNO, SACRAE  
Theologiae Doctori, ac Euangelij  
fidelissimo præconi, Konings-  
berge in Borussia. Domi-  
no & amico suo. Vi-  
tus Theodorus



Ratiam & pacem in  
Christo. Recte dicitur  
Bis dat, qui cito dat.  
Quare ego tardam  
hanc gratiam non  
magnopere prædico,  
quod ante annos ali-  
quot promissa Can-  
tica nunc demum ad te mitto. Etsi enim  
cuperem in hoc genere, tibi homini & de  
Ecclesia Christi præclare merito, & re-  
cte sentienti de communibus nostris stu-  
dijs, gratificari. Tamen quia sententia  
breuius indicata erat, uerebar ne tibi mi-  
nus grata esset opera nostra. Et quoq;  
spes erat, futurum, ut ab amicis qui no-  
biscum D. Martinum Lutherum audie-  
ran

## DICATORIA.

rant, enarratio hæc locupletior prodiret. Sed dum contantur illi, occupati alijs laboribus, & tu nullum finem flagitandi facis, existimaui melius esse, quantumuis breues sententias extare, quam in uniuersum carere Ecclesiam hac erudita & pia summi Theologi enarratione, in Librum, tum ob genus orationis & figuras obscurissimum, tum ab alijs quoq; ineptis sententijs mire deprauatum.

Atq; hic diligenter officio suo functus est D. Venceslaus, uir, & ob ætatem ac sanctimoniam uitæ reuerendus, & mihi in ministerio Euangelij coniunctus. Is enim cum à te rogatus esset, ut hanc operam à nobis exigeret, omnem lapidem mouit, ut quamprimum tibi satisfieret. Sæpe dixi, Nimis hæc esse exilia, quæ ego in meum usum ita signaram, ut inspicienti statim ob oculos esset sententia.

Præterea non phas esse aiebam, uulgari hæc sine consensu Autoris, Qui cum so

L 2 leaf

## EPISTOLA

leat summa grauitate & singulari copia in enarratione Scripturæ uti, ridiculum esse, sic breues sententias sub eius nomine in publicum emittere. Sed nulla ratio ei tanta esse uisa est, quin perpetuo urgeret, ut tibi satisfacerem. Nolui diutius homini amico & tuam causam agenti negare hoc officium. Si quid tamen à me peccatum est, nolo, ut solus eam culpam sustineas, feret eius partem quoque tam sedulus monitor.

Opto autem, mi Brismanne, ut hanc leuem operam nostram grato animo accipias. Etsi enim fieri non potest, quin sepe uberiolem expositionem requirat lector, Tamen sententiam, sicut eam D. M. Lutherus per totum libellum indicauit, fideliter & clare reddere conatus sum. Fortasse fiet, ut alio tempore simili officio declarem uoluntatem & studium in te meum. Bene uale cum Ecclesia tua. Salutant te reuerenter fratres nostri, qui hic sunt in ministerio Euangelij. Præcipue D. Vencesslaus, tibi ob longam & iucundam consuetudinem gratissimus amicus. Datum Noribergæ Calend. Augusti. Anno D. M. XXXVIII.

ERRATA.

A priorem, B posteriorem pagella faciem signi-  
ficat.

B. 1. b. linea. 10. lege habent.

C. 1. b. linea. 1. in quibusdam exemplaribus hae-  
desunt, Lucem, quae nam ars recte est tradita?

Cuius artis

D. 4. a. linea. 4. a fine, lege, Inter filios.

D. 7. b. linea. 4. lege, Cultum Dei, quem dexte-  
ram uocat.

F. 8. a. linea. 3. lege abduci.

G. 2. a. linea. 19. lege, significans





Jo:





Christus  
Fol 6932 W

quod...  
cuius...  
quod...  
potest...

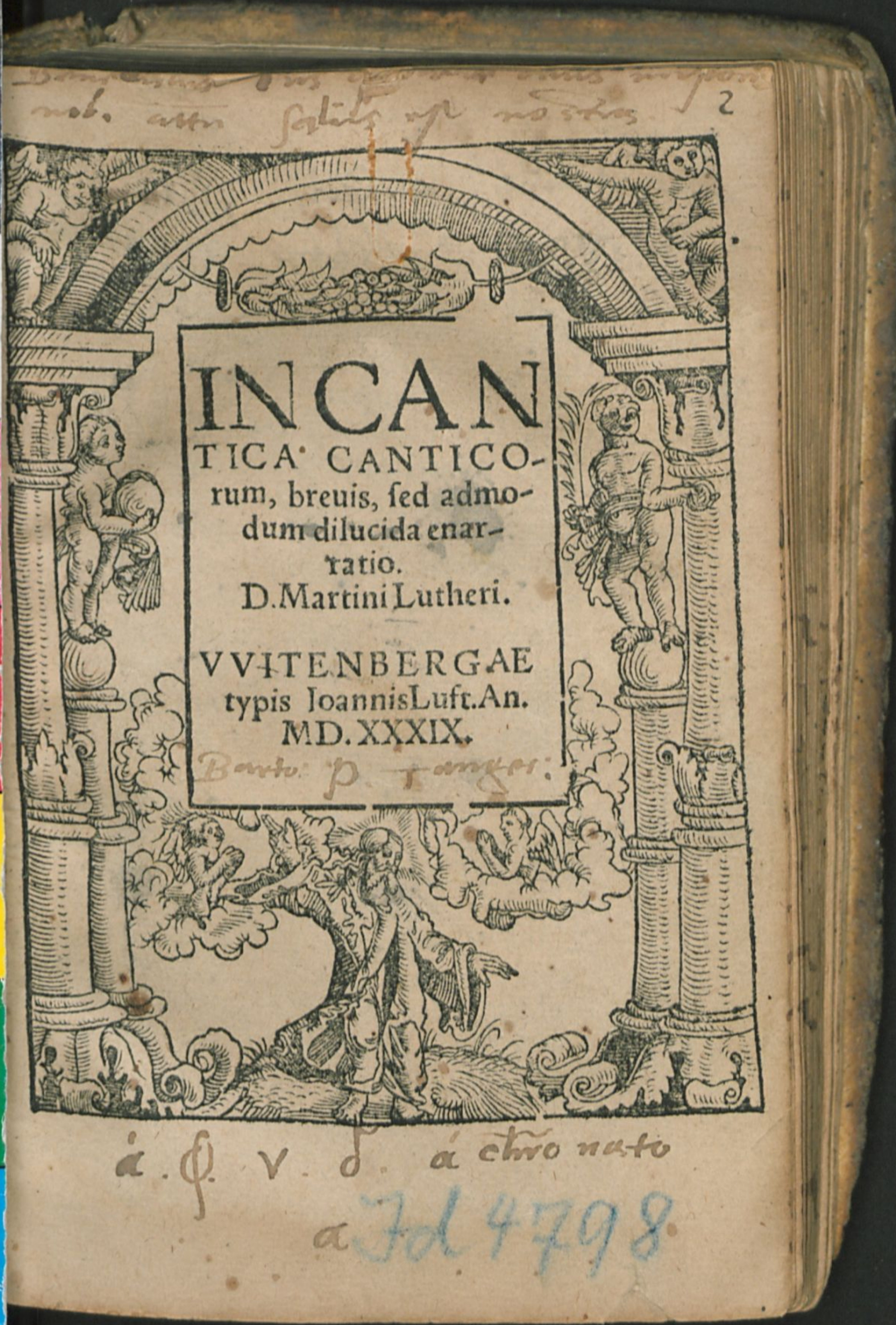
ULB Halle 3  
004 849 876  


In hanc salutem...  
Sb,

Roma:  
Deo...  
hanc...

Legationem...  
30...  
5...





*Compensatio... nob. utro saluti... 2*

**INCAN**  
TICA CANTICO-  
rum, brevis, sed admo-  
dum dilucida enar-  
ratio.  
D. Martini Lutheri.  
VVITENBERGAE  
typis Ioannis Luft. An.  
MD. XXXIX.  
*Barto. p. Tanger.*

*a. φ. v. d. a. chrō nato*  
*a. Jhd 4798.*